

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PRIIT PIKAMÄE
της 26ης Οκτωβρίου 2023¹

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-554/21, C-622/21 και C-727/21

Financijska agencija
κατά
HANN-INVEST d.o.o. (C-554/21)
και
Financijska agencija
κατά
MINERAL-SEKULINE d.o.o. (C-622/21)
και
UDRUGA KHL MEDVEŠČAK ZAGREB (C-727/21)

[αίτηση του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske
(εφετείου εμπορικών διαφορών, Κροατία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ – Κράτος δικαίου – Αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Αρμοδιότητα του Δικαστηρίου – Παραδεκτό – Ερμηνεία αναγκαία για την έκδοση αποφάσεως εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου – Εσωτερικός μηχανισμός για τη διασφάλιση της συνοχής της νομολογίας δευτεροβάθμιου δικαστηρίου – Αρχή της ασφάλειας δικαίου – Αρχή της ανεξαρτησίας των δικαστών – Απαιτήσεις πρόσβασης σε δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως και δίκαιης δίκης»

1. Δεδομένου ότι η νομολογία συνιστά πηγή δικαίου, η ευθύνη του δικαστή αναδεικνύεται σε όλη της την έκταση και την πολυπλοκότητα, καθόσον ο δικαστής περιβάλλεται από αντικρουόμενες εντολές, οφείλει δε να διασφαλίζει την ασφάλεια δικαίου, αλλά και να καινοτομεί με σκοπό την προσαρμογή του δικαίου στις εξελίξεις της κοινωνίας την οποία προορίζεται να υπηρετεί. Το ζήτημα έχει άλλωστε τεθεί και στη θεωρία: «Ποιος βαθμός ανασφάλειας είναι αποδεκτός σε ένα σύστημα δικαίου»²;

2. Υπό την επιφύλαξη ότι οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως θα κριθούν παραδεκτές, οι υπό κρίση υποθέσεις παρέχουν στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να αναζητήσει την ισορροπία μεταξύ των ανωτέρω απαιτήσεων επ' ευκαιρία της εκτίμησης της συμβατότητας με το δίκαιο της Ένωσης

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Huglo, J.-G., «Le principe de sécurité juridique», *Cahier du Conseil constitutionnel*, αριθ. 11, Δεκέμβριος 2001.

ενός εσωτερικού δικονομικού μηχανισμού προοριζόμενου να διασφαλίζει τη συνοχή της νομολογίας ενός δικαστηρίου, κατά την οποία πρέπει να ληφθεί υπόψη η απαραίτητη ανεξαρτησία των δικαστών.

I. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

3. Στην υπό κρίση υπόθεση κρίσιμο είναι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

B. Το κροατικό δίκαιο

4. Το άρθρο 37 του Zakon o sudovima (νόμου περί οργάνωσης των δικαστηρίων) (*Narodne novine, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20*) ορίζει τα εξής:

«1. Τα δικαστήρια που έχουν πλείονα τμήματα ή σχηματισμούς, περιλαμβανομένων των μονομελών δικαστηρίων, τα οποία αποφαινόμενα επί ζητημάτων που διέπονται από έναν ή πλείονες συναφείς τομείς δικαίου, συστήνουν τμήματα στα οποία μετέχουν οι δικαστές που αποφαινόμενα επί των εν λόγω ζητημάτων.

2. Το τμήμα καθορίζεται με το ετήσιο πρόγραμμα τοποθέτησης των δικαστών, το οποίο περιλαμβάνει τον ορισμό του προέδρου του τμήματος που είναι επιφορτισμένος με τη διεξαγωγή των εργασιών του. [...]»

5. Το άρθρο 38 του ως άνω νόμου ορίζει τα εξής:

«1. Οι διασκέψεις του τμήματος έχουν ως αντικείμενο την εξέταση των ζητημάτων που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τις εργασίες του τμήματος, ήτοι, ειδικότερα, την οργάνωση της εσωτερικής δραστηριότητας, τα αμφιλεγόμενα νομικά ζητήματα, την ενοποίηση της νομολογίας και τα ζητήματα που είναι κρίσιμα για την εφαρμογή της νομοθεσίας σε κάθε τομέα του δικαίου, καθώς και την παρακολούθηση της εργασίας και της κατάρτισης των δικαστών, των δικαστικών συμβούλων και των δοκίμων δικαστών που είναι τοποθετημένοι στο τμήμα.

2. Κατά τις διασκέψεις των τμημάτων του Županijski sud [επαρχιακού δικαστηρίου, Κροατία], του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske [εφετείου εμπορικών διαφορών, Κροατία], του Visoki upravni sud Republike Hrvatske [διοικητικού εφετείου, Κροατία], του Visoki kazneni sud Republike Hrvatske [ποινικού εφετείου, Κροατία] και του Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske [εφετείου πλημμελημάτων, Κροατία], εξετάζονται επίσης τα ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος για τα ιεραρχικώς κατώτερα δικαστήρια στο πλαίσιο της αρμοδιότητας των δικαστηρίων αυτών.

3. Οι διασκέψεις του τμήματος του Vrhovni sud Republike Hrvatske [Ανωτάτου Δικαστηρίου, Κροατία] έχουν ως αντικείμενο την εξέταση των ζητημάτων που παρουσιάζουν κοινό ενδιαφέρον για ορισμένα ή για όλα τα δικαστήρια στην επικράτεια της Δημοκρατίας της Κροατίας καθώς και την εξέταση σχεδίων νομοθεσίας σε συγκεκριμένο τομέα του δικαίου και τη διατύπωση γνώμης επ' αυτών.»

6. Κατά το άρθρο 39 του εν λόγω νόμου:

«1. Ο πρόεδρος του τμήματος, ή ο πρόεδρος του δικαστηρίου, συγκαλεί διάσκεψη του τμήματος οσάκις είναι αναγκαίο και τουλάχιστον άπαξ τριμηνιαίως, διευθύνει δε τις εργασίες του τμήματος. Όταν μετέχει στις εργασίες της διάσκεψης του τμήματος, ο πρόεδρος του δικαστηρίου προεδρεύει της διάσκεψης και μετέχει στη διαδικασία έκδοσης αποφάσεων.

2. Διάσκεψη της ολομέλειας του δικαστηρίου πρέπει να συγκαλείται όταν το ζητεί τμήμα του δικαστηρίου ή το ένα τέταρτο του συνόλου των δικαστών.

3. Κατά τις διασκέψεις των δικαστών του δικαστηρίου ή του τμήματος, οι αποφάσεις λαμβάνονται από την πλειοψηφία των δικαστών ή των δικαστών του τμήματος.

4. Τηρούνται πρακτικά της διάσκεψης.

5. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου ή του τμήματος δύναται επίσης να προσκαλέσει εξέχοντες επιστήμονες και ειδικούς σε συγκεκριμένο τομέα του δικαίου να μετάσχουν στη διάσκεψη της ολομέλειας ή του τμήματος.»

7. Το άρθρο 40 του νόμου περί οργάνωσης των δικαστηρίων ορίζει τα εξής:

«1. Συγκαλείται διάσκεψη τμήματος ή της ολομέλειας όταν διαπιστώνεται ότι υπάρχουν ερμηνευτικές διαφορές μεταξύ τμημάτων, δικαστικών σχηματισμών ή δικαστών επί ζητημάτων σχετικών με την εφαρμογή του νόμου ή όταν δικαστικός σχηματισμός ή δικαστής τμήματος αποκλίνει από τη νομική θέση που έχει γίνει δεκτή στο παρελθόν.

2. Η νομική θέση που έγινε δεκτή κατά τη διάσκεψη της ολομέλειας ή τμήματος του Vrhovni sud Republike Hrvatske [Ανωτάτου Δικαστηρίου], του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske [εφετείου εμπορικών διαφορών], του Visoki upravni sud Republike Hrvatske [διοικητικού εφετείου], του Visoki kazneni sud Republike Hrvatske [ποινικού εφετείου], του Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske [εφετείου πλημμελημάτων] και τη διάσκεψη τμήματος του Županijski sud [επαρχιακού δικαστηρίου] δεσμεύει το σύνολο των δευτεροβάθμιων δικαστικών σχηματισμών ή δικαστών του εν λόγω τμήματος ή δικαστηρίου.

3. Ο πρόεδρος τμήματος δύναται, εφόσον απαιτείται, να προσκαλέσει καθηγητές της νομικής σχολής, εξέχοντες επιστήμονες ή ειδικούς σε συγκεκριμένο τομέα του δικαίου να μετάσχουν στη διάσκεψη του τμήματος.»

8. Το άρθρο 41 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«1. Ο πρόεδρος του δικαστηρίου ορίζει, με το ετήσιο πρόγραμμα τοποθέτησης των δικαστών, έναν ή πλείονες δικαστές επιφορτισμένους με την παρακολούθηση και τη μελέτη της νομολογίας [...].»

9. Το άρθρο 177, παράγραφος 3, του Sudski poslovník (κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων) (*Narodne novine*, br. 37/14, 49/14, 8/15, 35/15, 123/15, 45/16, 29/17, 33/17, 34/17, 57/17, 101/18, 119/18, 81/19, 128/19, 39/20 και 47/20) προβλέπει τα εξής:

«Ενώπιον δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, η υπόθεση θεωρείται περατωθείσα κατά την ημερομηνία έκδοσης του αντιγράφου της απόφασης από το γραφείο του δικαστή, μετά την επιστροφή της

υπόθεσης από την υπηρεσία παρακολούθησης και καταχώρισης της νομολογίας. Η υπηρεσία παρακολούθησης και καταχώρισης της νομολογίας υποχρεούται να επιστρέψει την υπόθεση στον δικαστή το συντομότερο δυνατόν μετά την ημερομηνία παραλαβής του φακέλου. Εν συνεχεία εκδίδεται αντίγραφο της απόφασης εντός προθεσμίας οκτώ ημερών.»

II. Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

10. Το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (εφετείο εμπορικών διαφορών), αιτούν δικαστήριο στις υποθέσεις των κύριων δικών, έχει επιληφθεί τριών ενδίκων μέσων. Τα ένδικα μέσα στις υποθέσεις C-554/21 και C-622/21 βάλλουν κατά διατάξεων με τις οποίες απορρίφθηκε η αγωγή της Financijska agencija (Υπηρεσίας Οικονομικών, Κροατία) με αίτημα την επιστροφή των εξόδων που σχετίζονται με την παρέμβασή της στο πλαίσιο διαδικασιών αφερεγγυότητας. Το ένδικο μέσο στην υπόθεση C-727/21 βάλλει κατά διάταξης με την οποία απορρίφθηκε η υποβληθείσα πρωτοδίκως αίτηση περί κινήσεως διαδικασίας δικαστικής εξυγίανσης.

11. Στις τρεις ως άνω υποθέσεις, το αιτούν δικαστήριο εξέτασε, σε τριμελή σύνθεση, τα ένδικα μέσα και τα απέρριψε ομόφωνα, επικυρώνοντας τοιουτοτρόπως τις πρωτόδικες αποφάσεις. Οι αποφάσεις υπογράφηκαν και διαβιβάστηκαν στην υπηρεσία παρακολούθησης και καταχώρισης της νομολογίας, σύμφωνα με το άρθρο 177, παράγραφος 3, του κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων.

12. Κατά την ως άνω διάταξη, όπως επίσης εξέθεσε το αιτούν δικαστήριο, σε υπόθεση που εκδικάζεται σε δεύτερο βαθμό, το δικαιοδοτικό έργο θεωρείται ότι ολοκληρώθηκε μόνον όταν η προμνησθείσα υπηρεσία καταχωρίζει την υπόθεση και την επιστρέφει στον δικαστικό σχηματισμό με σκοπό την έκδοση αντιγράφου της απόφασης που θα επιδοθεί στους διαδίκους. Η υπόθεση θεωρείται περατωθείσα μόνον κατά την ημερομηνία έκδοσης του αντιγράφου της απόφασης. Επομένως, η δικαστική απόφαση θεωρείται οριστική, μολονότι εκδόθηκε από δικαστικό σχηματισμό, μόνον όταν επιβεβαιωθεί από δικαστή της προμνησθείσας υπηρεσίας (στο εξής: αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής), ο οποίος ορίζεται από τον πρόεδρο του οικείου δικαστηρίου, ως όργανο της δικαστικής διοίκησης, στο πλαίσιο του ετήσιου προγράμματος τοποθέτησης των δικαστών. Η προεκτεθείσα διαδικασία δεν προβλέπεται από τον νόμο ως προϋπόθεση για την έκδοση δικαστικής απόφασης, αλλά συνιστά πρακτική των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων η οποία βασίζεται στον κανονισμό διαδικασίας των δικαστηρίων.

13. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, στις τρεις υποθέσεις των κύριων δικών, ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής αρνήθηκε να καταχωρίσει τις εκδοθείσες αποφάσεις και τις επέστρεψε συνοδευόμενες από δικαιολογητικό έγγραφο. Στις υποθέσεις C-554/21 και C-622/21, με το εν λόγω έγγραφο διαπιστώνεται αντίθεση προς άλλες αποφάσεις που εκδόθηκαν σε παρεμφερείς διαφορές, στη δε υπόθεση C-727/21 διατυπώνεται η διαφωνία του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή με την ερμηνεία του δικαίου που προέκρινε το δικαστήριο στη διαδικασία της κύριας δίκης, χωρίς να μνημονεύεται οποιαδήποτε αντίθεση προς τη νομολογία.

14. Μετά τις ως άνω αρνήσεις καταχώρισης, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε, στις υποθέσεις C-554/21 και C-622/21, να υποβάλει στο Δικαστήριο αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως σε σχέση με τις αμφιβολίες που διατηρεί όσον αφορά τη συμβατότητα του άρθρου 177, παράγραφος 3, του κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων προς το δίκαιο της Ένωσης. Όσον αφορά την υπόθεση C-727/21, μετά τη διατήρηση από το αιτούν δικαστήριο της αρχικής απόφασής του και την εκ νέου διαβίβαση της εν λόγω απόφασης στον αρμόδιο για την καταχώριση δικαστή, ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής διαβίβασε την απόφαση στο

τμήμα εμπορικών και άλλων διαφορών του αιτούντος δικαστηρίου, προκειμένου το επίμαχο νομικό ζήτημα να εξεταστεί στο πλαίσιο διάσκεψης του τμήματος. Κατά τη διάσκεψή του, το εν λόγω τμήμα διατύπωσε «νομική θέση», με την οποία έκανε δεκτή τη λύση που προέκρινε ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής. Εν συνεχεία, η υπόθεση επιστράφηκε εκ νέου στον δικαστικό σχηματισμό προκειμένου να αποφανθεί, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 40, παράγραφος 2, του νόμου περί οργανώσεως των δικαστηρίων, σύμφωνα με την εν λόγω νομική θέση, κατάσταση η οποία κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως περί παραπομπής στην υπόθεση C-727/21.

15. Λαμβανομένης υπόψη της πορείας της διαδικασίας των κύριων δικών, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής, τον οποίο οι διάδικοι δεν γνωρίζουν, του οποίου ο ρόλος δεν προβλέπεται από τους δικονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στα ένδικα μέσα και ο οποίος, χωρίς να είναι ιεραρχικώς ανώτερο δικαστήριο, μπορεί να υποκινήσει αρμόδιο δικαστικό σχηματισμό να τροποποιήσει την απόφασή του, μπορεί να θίγει, με τις ενέργειές του, την απαίτηση ανεξαρτησίας των δικαστών. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η ύπαρξη του επίμαχου τρόπου καταχώρισης των δικαστικών αποφάσεων δικαιολογούνταν, έως τώρα, από την αναγκαιότητα ομοιομορφίας της νομολογίας. Εντούτοις, ο τρόπος λειτουργίας της υπηρεσίας καταχώρισης μετά την έκδοση δικαστικής απόφασης θίγει, κατά τη γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου, το θεμελιώδες δικαίωμα της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης, καθόσον η εν λόγω υπηρεσία επιλέγει η ίδια τις αποφάσεις αντίγραφο των οποίων το δικαστήριο θα επιδώσει στους διαδίκους.

16. Επιπλέον, στην υπόθεση C-727/21, όσον αφορά τις διασκέψεις τμήματος δικαστηρίου, το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι πρόκειται περί οργάνου το οποίο δεν προβλέπεται από τον κώδικα πολιτικής δικονομίας και ότι μόνον οι αρμόδιοι για την καταχώριση δικαστές και οι πρόεδροι των τμημάτων αποφασίζουν σχετικά με τα θέματα της ημερήσιας διάταξης τέτοιας διάσκεψης. Οι διάδικοι των διαφόρων διαδικασιών αγνοούν τον ρόλο της εν λόγω διάσκεψης στην οποία δεν μπορούν να μετάσχουν. Η απόφαση που εκδίδει ο δικαστικός σχηματισμός μπορεί, όμως, να εξεταστεί και να τροποποιηθεί μόνον μετά την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων από τους διαδίκους ενώπιον του αρμόδιου δικαστηρίου, στο πλαίσιο διαδικασίας προβλεπόμενης από τον νόμο την οποία οι διάδικοι γνωρίζουν και όχι λόγω της γνώμης δικαστή που δεν μετέχει στον εν λόγω δικαστικό σχηματισμό ή γενικής διάσκεψης δικαστών.

17. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (εφετείο εμπορικών διαφορών) αποφάσισε, σε καθεμία από τις τρεις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις, να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει προς το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 47 του [Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο εξής: Χάρτης] κανόνας όπως αυτός που προβλέπεται στο δεύτερο σκέλος της πρώτης περιόδου και στη δεύτερη περίοδο του άρθρου 177, παράγραφος 3, του κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων, κατά τον οποίο “[ε]νώπιον δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, η υπόθεση θεωρείται περατωθείσα κατά την ημερομηνία έκδοσης του αντιγράφου της απόφασης από το γραφείο του δικαστή, μετά την επιστροφή της υπόθεσης από την υπηρεσία καταχώρισης. Η υπηρεσία καταχώρισης υποχρεούται να επιστρέψει την υπόθεση στον δικαστή το συντομότερο δυνατόν μετά την ημερομηνία παραλαβής του φακέλου. Εν συνεχεία εκδίδεται αντίγραφο της απόφασης εντός προθεσμίας οκτώ ημερών”;»

18. Επιπλέον, στην υπόθεση C-727/21, το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (εφετείο εμπορικών διαφορών) αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει προς το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και προς το άρθρο 47 του [Χάρτη] το άρθρο 40, παράγραφος 2, του νόμου περί οργάνωσης των δικαστηρίων, το οποίο προβλέπει ότι “[η] νομική θέση που έγινε δεκτή κατά τη διάσκεψη της ολομέλειας ή τμήματος του Vrhovni sud Republike Hrvatske [Ανωτάτου Δικαστηρίου], του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske [εφετείου εμπορικών διαφορών], του Visoki upravni sud Republike Hrvatske [διοικητικού εφετείου], του Visoki kazneni sud Republike Hrvatske [ποινικού εφετείου], του Visoki prekršajni sud Republike Hrvatske [εφετείου πλημμελημάτων] και κατά τη διάσκεψη τμήματος Županijski sud [επαρχιακού δικαστηρίου] δεσμεύει το σύνολο των δευτεροβάθμιων δικαστικών σχηματισμών ή δικαστών του εν λόγω τμήματος ή δικαστηρίου”;

III. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

19. Με την από 14ης Μαρτίου 2022 απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου, αποφασίστηκε η συνεκδίκηση των υποθέσεων C-554/21, C-622/21 και C-727/21 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

20. Στις υποθέσεις C-554/21, C-622/21 και C-727/21, γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν η Κροατική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στην υπόθεση C-554/21, γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλε η διάδικος της κύριας δίκης. Η Κροατική Κυβέρνηση και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση της 5ης Ιουνίου 2023.

IV. Ανάλυση

21. Όπως προκύπτει από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να ζητήσει από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ και το άρθρο 47 του Χάρτη σε σχέση με τις αμφιβολίες που διατηρεί όσον αφορά τη συμβατότητα προς τις εν λόγω διατάξεις του δικαίου της Ένωσης του άρθρου 177, παράγραφος 3, του κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων και του άρθρου 40, παράγραφος 2, του νόμου περί οργάνωσης των δικαστηρίων που ρυθμίζουν τη διαδικασία έκδοσης απόφασης από τα κροατικά δευτεροβάθμια δικαστήρια.

22. Μολονότι ουδείς εκ των διαδίκων υπέβαλε παρατηρήσεις σχετικά με την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου και το παραδεκτό των υπό κρίση αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, απόκειται στο ίδιο το Δικαστήριο να εξετάσει τις συνθήκες υπό τις οποίες του έχουν υποβληθεί τα ερωτήματα από το εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να εξακριβώσει αν έχει αρμοδιότητα ή αν είναι παραδεκτή η αίτηση που του έχει υποβληθεί³.

³ Απόφαση της 22ας Μαρτίου 2022, Prokurator Generalny κ.λπ. (Πειθαρχικό τμήμα του Ανωτάτου Δικαστηρίου – Διορισμός) (C-508/19, EU:C:2022:201, σκέψη 59).

A. Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

23. Είναι σημαντικό να υπογραμμιστεί ότι, στο πλαίσιο προδικαστικής παραπομπής δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο μπορεί να ερμηνεύει το δίκαιο της Ένωσης μόνον εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων οι οποίες του έχουν απονεμηθεί⁴.

24. Κατά πρώτον, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, υπενθυμίζεται ότι, κατά τη διάταξη αυτή, τα κράτη μέλη προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται ο σεβασμός του δικαιώματος των ιδιωτών σε αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη φέρουν την ευθύνη να προβλέπουν σύστημα ενδίκων βοηθημάτων και μέσων ικανών να διασφαλίσουν τον αποτελεσματικό δικαστικό έλεγχο στους εν λόγω τομείς. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου συνάγεται ότι, όσον αφορά το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, η διάταξη αυτή αποσκοπεί στο να διασφαλίσει την αποτελεσματική δικαστική προστασία στους «τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης», ανεξαρτήτως του αν τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Χάρτη⁵.

25. Επομένως, το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωση κάθε εθνικού δικαστηρίου δυνάμενου να αποφαινεται επί ζητημάτων απομένων της εφαρμογής ή της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης και εμπίπτόντων, επομένως, σε τομείς που διέπονται από το δίκαιο αυτό. Τούτο συμβαίνει στην περίπτωση του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο δύναται, πράγματι, να κληθεί, ως κροατικό τακτικό δικαστήριο, να αποφανθεί επί ζητημάτων απομένων της εφαρμογής ή της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης και, ως «δικαστήριο», κατά την οριζόμενη από το δίκαιο της Ένωσης έννοια, εντάσσεται στο κροατικό σύστημα ενδίκων βοηθημάτων και μέσων στους «τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης»⁶, κατά το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, οπότε το δικαστήριο αυτό πρέπει να πληροί τις απαιτήσεις περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας. Εξάλλου, υπενθυμίζεται ότι μολονότι η οργάνωση της δικαιοσύνης εντός των κρατών μελών εμπίπτει στην αρμοδιότητά τους, εντούτοις, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν από το δίκαιο της Ένωσης και, ειδικότερα, από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ⁷.

26. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ.

27. Κατά δεύτερον, το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη, όσον αφορά τη δράση των κρατών μελών, ορίζεται στο άρθρο του 51, παράγραφος 1, το οποίο προβλέπει ότι οι διατάξεις του Χάρτη απευθύνονται στα κράτη μέλη όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, η διάταξη δε αυτή επιβεβαιώνει την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου κατά την οποία τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην έννομη τάξη της Ένωσης έχουν εφαρμογή σε όλες τις καταστάσεις

⁴ Πρβλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, Α. Κ. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψη 77).

⁵ Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Miasto Łowicz και Prokurator Generalny (C-558/18 και C-563/18, στο εξής: απόφαση Miasto Łowicz, EU:C:2020:234, σκέψεις 32 και 33).

⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε η Επιτροπή, το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (εφετείο εμπορικών διαφορών) επιλαμβάνεται μεταξύ άλλων, ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο, εμπορικών διαφορών και διαφορών που άπτονται του δικαίου εταιριών, του δικαίου διανοητικής ιδιοκτησίας, καθώς και των τομέων του δικαίου που διέπουν αεροσκάφη και πλοία. Κατά τα άρθρα 21 και 24 του νόμου περί οργάνωσης των δικαστηρίων, το αιτούν δικαστήριο αποφαινεται επί των εφέσεων που ασκούνται κατά των αποφάσεων των εμποροδικείων, τα οποία αποφαινούνται επί των αιτήσεων κίνησης της διαδικασίας αφερεγγυότητας και διεξάγουν διαδικασίες δικαστικής εξυγίανσης.

⁷ Πρβλ. απόφαση Miasto Łowicz (σκέψεις 34 έως 36).

που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, αλλά όχι πέραν των καταστάσεων αυτών. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, όταν έννομη κατάσταση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης, το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί επ' αυτής και οι διατάξεις του Χάρτη των οποίων ενδεχομένως γίνεται επίκληση δεν μπορούν να θεμελιώσουν, αφ' εαυτών, την αρμοδιότητα αυτή⁸.

28. Εν προκειμένω, όσον αφορά ειδικότερα το άρθρο 47 του Χάρτη, το οποίο αποτελεί αντικείμενο των υπό κρίση αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως, διαπιστώνεται ότι οι διαφορές των οποίων έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο αφορούν, κατ' ουσίαν, την επιστροφή των εξόδων που πραγματοποίησε δημόσιος οργανισμός λόγω της παρέμβασής του σε διαδικασίες αφερεγγυότητας, καθώς και το βάσιμο πρωτόδικης απόφασης με την οποία απορρίφθηκε η αίτηση ένωσης, με έδρα το Ζάγκρεμπ (Κροατία), για την κίνηση διαδικασίας δικαστικής εξυγίανσης. Όσον αφορά ειδικότερα τον τομέα των διαδικασιών αφερεγγυότητας, είναι αληθές ότι ο νομοθέτης της Ένωσης έχει εκδώσει συναφώς πλείονες πράξεις⁹. Επιβάλλεται, εντούτοις, η διαπίστωση ότι το αιτούν δικαστήριο δεν μνημονεύει οποιαδήποτε διάταξη του δικαίου της Ένωσης στον εν λόγω τομέα η οποία έχει εφαρμογή στις υπό κρίση διαφορές ούτε προβάλλει οποιοδήποτε στοιχείο το οποίο καταδεικνύει ότι οι υποθέσεις των κύριων δικών, οι οποίες εκτίθενται εν συντομία στις αποφάσεις περί παραπομπής, διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Υπογραμμίζεται ότι η αναγνώριση του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, σε συγκεκριμένη περίπτωση, προϋποθέτει ότι το πρόσωπο που το επικαλείται προβάλλει δικαιώματα ή ελευθερίες που κατοχυρώνονται από το δίκαιο της Ένωσης. Εντούτοις, από τις αποφάσεις περί παραπομπής δεν προκύπτει ότι οι διάδικοι των κύριων δικών επικαλέστηκαν δικαίωμα το οποίο αναγνωρίζεται σε αυτές δυνάμει διάταξης του δικαίου της Ένωσης¹⁰.

29. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι από κανένα στοιχείο δεν μπορεί να συναχθεί ότι οι διαφορές των κύριων δικών αφορούν την ερμηνεία ή την εφαρμογή κανόνα του δικαίου της Ένωσης που εφαρμόζεται σε εθνικό επίπεδο. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να ερμηνεύσει το άρθρο 47 του Χάρτη στις υπό κρίση υποθέσεις.

⁸ Αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 2019, Α. Κ. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψη 78), και της 26ης Φεβρουαρίου 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 22).

⁹ Κανονισμός (ΕΕ) 2015/848 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 2015, περί των διαδικασιών αφερεγγυότητας (ΕΕ 2015, L 141, σ. 19), και οδηγία (ΕΕ) 2019/1023 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Ιουνίου 2019, περί πλαισίου για την προληπτική αναδιάρθρωση, την απαλλαγή από τα χρέη και τις ανικανότητες ή την έκπτωση οφειλετών, καθώς και περί μέτρων βελτίωσης των διαδικασιών αυτών, και για την τροποποίηση της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1132 (οδηγία για την αναδιάρθρωση και την αφερεγγυότητα) (ΕΕ 2019, L 172, σ. 18). Επισημαίνεται ότι ο προμνησθείς κανονισμός αφορά διαδικασίες διασυννοριακής αφερεγγυότητας και ότι δίνει έμφαση στην επίλυση των συγκρούσεων διεθνούς δικαιοδοσίας και νομοθεσιών σε διασυννοριακές διαδικασίες αφερεγγυότητας και διασφαλίζει την αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων περί αφερεγγυότητας σε ολόκληρη την Ένωση. Δεν εναρμονίζει τα ουσιαστικά δίκαια αφερεγγυότητας των κρατών μελών. Η οδηγία 2019/1023 δεν θίγει το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού 2015/848, αλλά επιδιώκει τη συμπλήρωσή του θεσπίζοντας ελάχιστα ουσιαστικά πρότυπα για τις διαδικασίες προληπτικής αναδιάρθρωσης και για τις διαδικασίες που απαλλάσσουν τους επιχειρηματίες από τα χρέη (αιτιολογικές σκέψεις 12 και 13).

¹⁰ Πρβλ. απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, RS (Αποτελέσματα των αποφάσεων συνταγματικού δικαστηρίου) (C-430/21, EU:C:2022:99, σκέψεις 34 και 35).

B. Επί του παραδεκτού των αιτήσεων προδικαστικής απόφασεως

30. Φρονώ ότι το ζήτημα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία λαμβανομένης υπόψη της πολύ ευρείας εμβέλειας του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, όπως έχει ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, και της συνακόλουθης αρμοδιότητας του Δικαστηρίου¹¹. Από την έκδοση της απόφασης *Associação Sindical dos Juizes Portugueses*¹² και έπειτα, το Δικαστήριο έλαβε πλείονες αιτήσεις προδικαστικής απόφασεως με αίτημα την ερμηνεία της συγκεκριμένης διάταξης σε ποικίλες υποθέσεις, εκ των οποίων ορισμένες αφορούσαν σοβαρή προσβολή του κράτους δικαίου και ειδικότερα της ανεξαρτησίας των δικαστών, ενώ άλλες αφορούσαν το ζήτημα της μη προαγωγής δικαστή, της μισθολογικής κατάταξής του, των κανόνων που διέπουν την ανάθεση των υποθέσεων στους δικαστές, της ιδιότητας του υπογράφοντος υπόμνημα αντικρούσεως ή του χρόνου έκδοσης δικαστικής απόφασης, χωρίς πρόδηλη σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης¹³. Στο πλαίσιο αυτό, η αυστηρότητα κατά την εκτίμηση του παραδεκτού διαφαίνεται ως το μόνο δυνατό όριο στην εξέταση αιτήσεων προδικαστικής απόφασεως που δεν συνάδουν προς το πνεύμα και τον σκοπό της εν λόγω ένδικης διαδικασίας, που είναι η συνδιαμόρφωση από το Δικαστήριο και το εθνικό δικαστήριο, τηρουμένων των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, ενός τρόπου επίλυσης της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου.

31. Λαμβανομένης υπόψη της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου και, ειδικότερα, της παγίωσής της με την απόφαση *Miasto Łowicz*, υπογραμμίζεται ότι η διαδικασία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ αποτελεί μέσο συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, με το οποίο το Δικαστήριο παρέχει στα εθνικά δικαστήρια τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που τους είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλούνται να αποφανθούν, ο δε δικαιολογητικός λόγος της προδικαστικής παραπομπής δεν έγκειται στη διατύπωση συμβουλευτικής γνώμης επί γενικών ή υποθετικών ζητημάτων, αλλά στην αυτονόητη ανάγκη αποτελεσματικής επίλυσης μιας ένδικης διαφοράς. Από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι η ζητούμενη προδικαστική απόφαση πρέπει να είναι «αναγκαία» για να καταστεί δυνατή η εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου «έκδοση της δίκης του απόφασης» επί της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως υπενθυμίσει ότι τόσο από το γράμμα όσο και από την οικονομία του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προκύπτει ότι η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, ότι εκκρεμεί πράγματι διαφορά ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, στο πλαίσιο της οποίας αυτά καλούνται να εκδώσουν απόφαση που θα λαμβάνει υπόψη την προδικαστική απόφαση. Αποστολή του Δικαστηρίου στο πλαίσιο της διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής είναι να συνδράμει το αιτούν δικαστήριο στην επίλυση της συγκεκριμένης διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του. Στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, πρέπει, επομένως, να υφίσταται μεταξύ της εν λόγω διαφοράς και των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης σύνδεσμος τέτοιος ώστε η ερμηνεία αυτή να ανταποκρίνεται σε αντικειμενική ανάγκη για την απόφαση την οποία πρέπει να εκδώσει το αιτούν δικαστήριο¹⁴.

¹¹ Λαμβανομένων υπόψη της ενσωμάτωσης στην έννομη τάξη των κρατών μελών του όλο και περισσότερο δυναμικού δικαίου της Ένωσης και της αποστολής του εθνικού δικαστή, ως δικαστή γενικής δικαιοδοσίας για το δίκαιο της Ένωσης, να διασφαλίζει την αποτελεσματική εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης, φρονώ ότι το κριτήριο εφαρμογής του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ που συνίσταται απλώς και μόνον στο γεγονός ότι το εθνικό δικαστήριο αποφαινεται επί ζητημάτων που αφορούν την εφαρμογή ή την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης πρέπει να πληροúται σχεδόν πάντοτε.

¹² Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 2018 (C-64/16, EU:C:2018:117).

¹³ Κατά τη γνώμη μου, σε ορισμένες υποθέσεις, η προδικαστική παραπομπή φαίνεται να λειτουργεί ως δικονομικό πρόσχημα για την υποβολή στο Δικαστήριο, μέσω της επίκλησης και μόνον του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, των παραπόνων/αιτιάσεων του συντάκτη της όσον αφορά τη λειτουργία του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος.

¹⁴ Απόφαση *Miasto Łowicz* (σκέψεις 44 έως 46 και 48).

32. Από την απόφαση *Miasto Łowicz* προκύπτει ότι ο σύνδεσμος αυτός μπορεί να είναι άμεσος ή έμμεσος, ανάλογα με τις τρεις περιπτώσεις παραδεκτού που μνημονεύονται σε αυτήν. Άμεσος είναι ο σύνδεσμος όταν το εθνικό δικαστήριο καλείται να εφαρμόσει το δίκαιο της Ένωσης του οποίου ζητείται η ερμηνεία προκειμένου να προβεί στην επί της ουσίας επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης (πρώτη περίπτωση). Ο σύνδεσμος είναι έμμεσος όταν η προδικαστική απόφαση μπορεί να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο ερμηνεία δικονομικού χαρακτήρα διατάξεων του δικαίου της Ένωσης τις οποίες οφείλει να εφαρμόσει το αιτούν δικαστήριο για να εκδώσει την απόφασή του (δεύτερη περίπτωση) ή ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης η οποία καθιστά δυνατή την επίλυση δικονομικών ζητημάτων του εθνικού δικαίου προκειμένου να αποφανθεί επί της ουσίας της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί (στο εξής: τρίτη περίπτωση)¹⁵.

33. Όπως προεκτέθηκε, οι διαφορές των κύριων δικών έχουν μεν κάποιον ουσιαστικό σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης στον τομέα των διαδικασιών αφερεγγυότητας, πλην όμως το αιτούν δικαστήριο δεν ζητεί από το Δικαστήριο την ερμηνεία οποιασδήποτε διάταξής του και, επομένως, ο σύνδεσμος είναι προδήλως ανεπαρκής για την πλήρωση του κριτηρίου αναγκαιότητας. Από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δεν συνάγεται εξάλλου ότι το αιτούν δικαστήριο καλείται να εφαρμόσει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, το οποίο αφορούν τα προδικαστικά ερωτήματα, με σκοπό να αναδειχθεί η λύση *επί της ουσίας* η οποία πρέπει να δοθεί στις εν λόγω διαφορές όσον αφορά την επιβάρυνση με τα έξοδα ή τις προϋποθέσεις κίνησης διαδικασίας αφερεγγυότητας.

34. Στην πραγματικότητα, φαίνεται ότι, με τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε στο Δικαστήριο και με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητεί, το αιτούν δικαστήριο επιδιώκει να διαφωτιστεί όχι επί της ουσίας των διαφορών των οποίων έχει επιληφθεί, αλλά επί ζητήματος δικονομικού χαρακτήρα, υπό την ευρεία του όρου έννοια¹⁶, του εθνικού δικαίου, επί του οποίου το αιτούν δικαστήριο πρέπει να αποφανθεί *in limine litis*, καθόσον αφορά τη δυνατότητα του εν λόγω δικαστηρίου να αποφανθεί επί των εν λόγω διαφορών με πλήρη ανεξαρτησία στο πλαίσιο εσωτερικού μηχανισμού που αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνοχής της νομολογίας του δικαστηρίου μέσω της παρέμβασης άλλων δικαιοδοτικών οργάνων. Το αιτούν δικαστήριο εξέθεσε επαρκώς τους λόγους που το οδήγησαν να υποβάλει ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ και, ειδικότερα, τη σχέση που διαβλέπει μεταξύ της ως άνω διατάξεως της Συνθήκης και των εθνικών διατάξεων οι οποίες, κατά το αιτούν δικαστήριο, δύνανται να ασκήσουν επιρροή επί της δικαιοδοτικής διαδικασίας που θα καταλήξει στην έκδοση των αποφάσεών του. Κατά το αιτούν δικαστήριο, από την απάντηση του Δικαστηρίου σχετικά με τη συμβατότητα του προμνησθέντος μηχανισμού προς το δίκαιο της Ένωσης θα εξαρτηθεί το κατά πόσον θα μπορέσει ή όχι να αποστεί από τις νομικές θέσεις που διατύπωσε το τμήμα δικαστών σε σχέση με τις διαφορές των κύριων δικών.

35. Εν πάση περιπτώσει, οι ως άνω παρατηρήσεις ουδόλως μεταβάλλουν το αντικείμενο των διαφορών και την προεκτεθείσα διαπίστωση ότι από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δεν προκύπτει ότι αφορούν ζητήματα που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Το γεγονός ότι η ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ από το Δικαστήριο μπορεί, λαμβανομένης υπόψη της φύσης του δικονομικού ζητήματος που τίθεται με τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως, να ασκήσει επιρροή στον τρόπο με τον οποίο το αιτούν δικαστήριο

¹⁵ Βλ. απόφαση *Miasto Łowicz* (σκέψεις 49 έως 51).

¹⁶ Κατά τη γνώμη μου, αρκεί η διαπίστωση ότι ο επίμαχος μηχανισμός ενοποίησης της νομολογίας καθορίζει τη διαδικασία έκδοσης απόφασης κατά το στάδιο των διασκέψεων του αιτούντος δικαστηρίου, ενώ είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι οι επίμαχες διατάξεις δεν περιέχονται στον κρατικό κώδικα πολιτικής δικονομίας.

θα αποφανθεί επί των διαφορών των κύριων δικών δεν συνεπάγεται ότι η εν λόγω ερμηνεία ανταποκρίνεται σε αυτονόητη ανάγκη επίλυσης επί της ουσίας διαφορών απομένων του δικαίου της Ένωσης.

36. Πρέπει, επομένως, το Δικαστήριο να απαντήσει στα ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου τα οποία είναι αναγκαία για να μπορέσει να επιλύσει, *in limine litis*, ένα εθνικό ζήτημα δικονομικού χαρακτήρα ικανό να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην προβλεπόμενη στο άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ υποχρέωση των κρατών μελών, προτού επιλύσει επί της ουσίας διαφορές χωρίς συνδετικό στοιχείο με το δίκαιο της Ένωσης; Πρόκειται, κατά τη γνώμη μου, για ένα λεπτό ζήτημα.

37. Υπενθυμίζω, κατά πρώτον, ότι, με την απόφαση *Miasto Łowicz*, το Δικαστήριο εξέτασε διαδοχικά το παραδεκτό των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων σε σχέση με τρεις διακριτές και αυτοτελείς περιπτώσεις οι οποίες πληρούν το κριτήριο της αναγκαιότητας και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα προδικαστικά ερωτήματα ήταν απαράδεκτα υπογραμμίζοντας, στην τρίτη περίπτωση, τη διαφορά με τις υποθέσεις επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση Α. Κ. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου)¹⁷, στις οποίες η προδικαστική ερμηνεία που είχε ζητηθεί από το Δικαστήριο εδύνατο να επηρεάσει το ζήτημα του καθορισμού του αρμόδιου δικαστηρίου για την επί της ουσίας επίλυση διαφορών «απομένων του δικαίου της Ένωσης»¹⁸.

38. Κατά δεύτερον, η μνεία της τρίτης περίπτωσης παραδεκτού στην απόφαση *Miasto Łowicz*, πέραν της πιο συνηθισμένης περίπτωσης του άμεσου συνδέσμου της διαφοράς της κύριας δίκης, επί της ουσίας, με το δίκαιο της Ένωσης, δεν συνεπάγεται ότι πρέπει οπωσδήποτε να θεωρηθεί ότι η συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να έχει νόημα, πρέπει να εφαρμοστεί σε υπόθεση στην οποία ο εν λόγω σύνδεσμος δεν υφίσταται. Στην πραγματικότητα πρέπει να ληφθεί υπόψη η ποικιλομορφία των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως και να εξεταστεί χωριστά κάθε υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα. Οι αποφάσεις περί παραπομπής μπορεί να περιέχουν, όπως εν προκειμένω, προδικαστικά ερωτήματα τα οποία αφορούν αποκλειστικά και μόνον εθνικό δικονομικό ζήτημα ή να συνδυάζουν προδικαστικά ερωτήματα διαφορετικού χαρακτήρα, ορισμένα εκ των οποίων συνδέονται άμεσα με τη διαφορά τις κύριας δίκης επί της ουσίας, ενώ άλλα αφορούν εθνικό δικονομικό ζήτημα, με αποτέλεσμα τα πρώτα να μπορούν να κριθούν παραδεκτά ενώ τα δεύτερα όχι¹⁹.

39. Κατά τρίτον, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, σε σχέση με το γράμμα του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ που αφορά, γενικά, «τους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης», ανεξαρτήτως της κατάστασης στην οποία τα κράτη μέλη εφαρμόζουν το εν λόγω δίκαιο, δεν μπορεί να δικαιολογείται από το παραδεκτό των αιτήσεων προδικαστικής αποφάσεως, άλλως υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης δύο διακριτών νομικών εννοιών και να εξαλειφθεί η σκοπιμότητα της απαίτησης περί παραδεκτού.

40. Είναι αληθές ότι η ανεξαρτησία των δικαστών είναι έννοια νομικά αδιαίρετη και, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας M. Bobek²⁰, δεν υφίσταται, κατ' ουσίαν, «“ανεξαρτησία της δικαιοσύνης εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης” σε αντιδιαστολή προς την

¹⁷ Απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019 (C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982).

¹⁸ Απόφαση *Miasto Łowicz* (σκέψη 51).

¹⁹ Βλ. απόφαση της 23ης Νοεμβρίου 2021, IS (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής) (C-564/19, EU:C:2021:949), όσον αφορά το πρώτο και το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

²⁰ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim* κ.λπ. (C-748/19 έως C-754/19, EU:C:2021:403, σημείο 136).

“ανεξαρτησία της δικαιοσύνης σε αμιγώς εθνικές υποθέσεις”». Μολονότι εύστοχη, η παρατήρηση αυτή δεν καθιστά δυνατό να παρακαμφθεί το στάδιο της εξέτασης του παραδεκτού των υποβαλλόμενων προδικαστικών ερωτημάτων και, επομένως, δεν απαλλάσσει το Δικαστήριο από την εξέταση του αν το δίκαιο της Ένωσης έχει όντως εφαρμογή στη διαφορά της κύριας δίκης επί της οποίας πρέπει να αποφανθεί το αιτούν δικαστήριο²¹.

41. Το γεγονός ότι το ζήτημα που θέτει το αιτούν δικαστήριο φαίνεται σοβαρό, λόγω του συστημικού χαρακτήρα των επίμαχων κανόνων για το εθνικό δικαιοδοτικό σύστημα, δεν εμπίπτει στην εξέταση του παραδεκτού αλλά στην εξέταση της ουσίας, ήτοι της συμβατότητας των εν λόγω κανόνων προς τις απαιτήσεις του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ. Επομένως, τυχόν απροθυμία του Δικαστηρίου να αφήσει αναπάντητα τα προδικαστικά ερωτήματα του αιτούντος δικαστηρίου και να μην εξετάσει κανονιστική ρύθμιση και πρακτική που θίγουν ενδεχομένως την ανεξαρτησία των Κροατών δικαστών και που μπορεί να ενδιαφέρουν, μέσω της καθιέρωσης του εν λόγω μηχανισμού ενοποίησης της νομολογίας, πλείονα άλλα εθνικά νομικά συστήματα δεν μπορεί να συνιστά την, υποκείμενη εν προκειμένω, αιτιολογία απόφασης με την οποία οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως θα κρίνονταν παραδεκτές²².

42. Θα πρέπει επομένως να θεωρηθεί ότι, εάν το Δικαστήριο δεχθεί να παράσχει διευκρινίσεις σχετικά με διάταξη του δικαίου της Ένωσης με σκοπό την επίλυση ζητήματος εθνικού δικονομικού χαρακτήρα ώστε οι διαδικασίες της κύριας δίκης να μπορούν να διεξαχθούν με σεβασμό του δικαίου της Ένωσης, τούτο θα συμβεί αποκλειστικά και μόνον με σκοπό την έκδοση από το αιτούν δικαστήριο απόφασης για την επίλυση επί της ουσίας της διαφοράς της κύριας δίκης που άπτεται του δικαίου της Ένωσης. Οφείλω εντούτοις να αναγνωρίσω, συναφώς, ότι η νομολογία του Δικαστηρίου μετά την απόφαση *Miasto Łowicz* δεν χαρακτηρίζεται από ομοιογένεια, καθότι είναι αληθές ότι ορισμένες αποφάσεις περί απαραδέκτου ή παραδεκτού των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων ακολουθούν τη νομολογιακή γραμμή της εν λόγω απόφασης²³, ενώ άλλες απομακρύνονται από αυτήν υιοθετώντας, επιπλέον, λύσεις κατά τα φαινόμενα αντιφατικές²⁴.

²¹ Τούτη είναι, εντούτοις, κατ’ ουσίαν, η γνώμη του αιτούντος δικαστηρίου κατά το οποίο ο μηχανισμός ενοποίησης της νομολογίας ενδέχεται να έχει αισθητό αντίκτυπο στον σεβασμό του κράτους δικαίου και της ανεξαρτησίας των δικαστών, μεταξύ άλλων διότι εφαρμόζεται σε όλες τις υποθέσεις ενώπιον όλων των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων στην Κροατία «ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης στην υπό κρίση υπόθεση» (σ. 4 της αποφάσεως περί παραπομπής στην υπόθεση C-554/21).

²² Μπορεί, άλλωστε, να θεωρηθεί ευλόγως ότι ο εν λόγω μηχανισμός δεν θα τεθεί ποτέ υπό αμφισβήτηση στο μέλλον από κροατικό δευτεροβάθμιο δικαστήριο επ’ ευκαιρία διαφοράς απομείνου του δικαίου της Ένωσης; Πέραν της περίπτωσης αυτής, μπορεί να εξεταστεί το ενδεχόμενο κίνησης διαδικασίας λόγω παραβάσεως από την Επιτροπή ή ελέγχου της συμφωνίας νόμου με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ).

²³ Διάταξη της 6ης Οκτωβρίου 2020, *Prokuratura Rejonowa w Słubicach* (C-623/18, EU:C:2020:800)· αποφάσεις της 6ης Οκτωβρίου 2021, *W.Ż.* (Τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανώτατου Δικαστηρίου – Διορισμός) (C-487/19, EU:C:2021:798, σκέψη 94), της 23ης Νοεμβρίου 2021, *IS* (Μη σύννομο της διατάξεως περί παραπομπής) (C-564/19, EU:C:2021:949, σκέψεις 58 έως 66 και 87), και της 29ης Μαρτίου 2022, *Getin Noble Bank* (C-132/20, EU:C:2022:235, σκέψεις 67, 92 και 99).

²⁴ Διάταξη της 2ας Ιουλίου 2020, *S.A.D. Maler und Anstreicher* (C-256/19, EU:C:2020:523), με την οποία, μολονότι επανέλαβε τη συλλογιστική της απόφασης *Miasto Łowicz*, το Δικαστήριο αιτιολόγησε ειδικά τη μη εφαρμογή της τρίτης περίπτωσης παραδεκτού παρά την προηγούμενη διαπίστωση της έλλειψης συνδέσμου της διαφοράς της κύριας δίκης με το δίκαιο της Ένωσης. Συγκεκριμένα, στην εν λόγω υπόθεση η οποία αφορούσε την εσωτερική κατανομή των υποθέσεων του δικαστηρίου, το Δικαστήριο διαπίστωσε την εξάντληση από το αιτούν δικαστήριο των διαθέσιμων μέσων ένδικης προστασίας και την αδυναμία του αιτούντος δικαστηρίου να αποφανθεί, στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης, επί του ζητήματος αν η υπόθεση του ανατέθηκε νομίμως. Βλ., επίσης, απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2021, *Prokuratura Rejonowa w Mińsku Mazowieckim* κ.λπ. (C-748/19 έως C-754/19, EU:C:2021:931, σκέψεις 48 και 49), με την οποία ο σύνδεσμος με το δίκαιο της Ένωσης των διαφορών των κύριων δικών (ποινικές διαδικασίες σε στάδιο έκδοσης απόφασης), επί της ουσίας, δεν αποσαφηνίζεται, και απόφαση της 18ης Μαΐου 2021, *Asociația «Forumul Judecătorilor din România»* κ.λπ. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 και C-397/19, EU:C:2021:393, σκέψεις 113 έως 121), με την οποία κρίθηκε παραδεκτό προδικαστικό ερώτημα το οποίο αφορούσε δικονομική ένσταση σχετική με την ιδιότητα του συντάκτη υπομνήματος αντικρούσεως στο πλαίσιο διαφοράς της κύριας δίκης με αντικείμενο την απόκτηση από ένωση δικαστών στατιστικών στοιχείων που κατείχε η δικαστική επιθεώρηση.

43. Με πρόσφατη απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε, γενικώς, ότι τα προδικαστικά ερωτήματα που αποσκοπούν στο να παράσχουν σε αιτούν δικαστήριο τη δυνατότητα να επιλύσει, *in limine litis*, δυσχέρειες δικονομικού χαρακτήρα, όπως τις σχετικές με τη διεθνή δικαιοδοσία του να επιληφθεί υπόθεσης που εκκρεμεί ενώπιόν του ή ακόμη τις σχετικές με τα έννομα αποτελέσματα που πρέπει να αναγνωριστούν ή να μην αναγνωριστούν σε δικαστική απόφαση που εμποδίζει δυνητικώς τη συνέχιση της εξέτασης τέτοιας υπόθεσης από το αιτούν δικαστήριο, είναι παραδεκτά δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ²⁵. Η συγκεκριμένη προσέγγιση απομονώνει το δικονομικό ζήτημα αυτό καθεαυτό, υπό την έννοια ότι μπορεί το ίδιο να πληροί το κριτήριο αναγκαιότητας δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Μολαταύτα, το Δικαστήριο προσδιόρισε σαφώς δύο και μόνον συγκεκριμένες περιπτώσεις, οι οποίες διαφέρουν από την περίπτωση που εξετάζει το αιτούν δικαστήριο, του οποίου οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δεν περιέχουν κανένα ερώτημα σχετικά με την καθ' ύλην αρμοδιότητά του να επιληφθεί των διαφορών των κύριων δικών ούτε μνημονεύουν δικαστικές αποφάσεις οι οποίες εμποδίζουν τη συνέχιση της εξέτασης των εν λόγω διαφορών.

44. Τέλος, εκτιμώ ότι είναι αναγκαίο να γίνει μνεία στη δεύτερη περίπτωση που μνημονεύεται στην απόφαση *Miasto Łowicz*. Συναφώς, μολονότι το Δικαστήριο έχει κρίνει παραδεκτά προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία δικονομικού χαρακτήρα διατάξεων του δικαίου της Ένωσης τις οποίες οφείλει να εφαρμόσει το αιτούν δικαστήριο για να εκδώσει την απόφασή του, εντούτοις, φρονώ ότι τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο πλαίσιο των υπό κρίση συνεκδικαζόμενων υποθέσεων δεν έχουν τέτοιο περιεχόμενο, εκτός εάν το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ ενέπιπτε στην προμνησθείσα κατηγορία κανόνων. Από την εξέταση της σχετικής νομολογίας του Δικαστηρίου προκύπτει ότι αφορά πράξεις παράγωγου δικαίου οι οποίες καθορίζουν συγκεκριμένους κανόνες δικονομικού χαρακτήρα, ήτοι ιδιαίτερες περιπτώσεις οι οποίες υπαγόρευαν τη λύση που προέκρινε το Δικαστήριο όσον αφορά το παραδεκτό²⁶.

45. Υπογραμμίζεται, συναφώς, ότι το Δικαστήριο έκρινε παραδεκτό προδικαστικό ερώτημα το οποίο αφορούσε την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΚ) 1206/2001²⁷, αφού διαπίστωσε προηγουμένως ότι το εν λόγω προδικαστικό ερώτημα δεν ασκούσε ευθέως επιρροή στην έκβαση της κύριας δίκης, αντικείμενο της οποίας ήταν η καταβολή αποζημίωσης δυνάμει ρήτρας περί μη ανταγωνισμού²⁸. Η εφαρμογή της εν λόγω απόφασης στις υπό κρίση υποθέσεις, σε συνδυασμό με την ερμηνεία από το Δικαστήριο του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ προκειμένου να θεωρήσει εαυτό αρμόδιο, θα οδηγούσε σε διασταλτική, ή ακόμη και απεριόριστη, εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης σε έναν τομέα, ήτοι αυτόν της οργάνωσης της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη, ο οποίος υπάγεται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

²⁵ Απόφαση της 13ης Ιουλίου 2023, ΥΡ κ.λπ. (Άρση της ποινικής ασυλίας και αναστολή των καθηκόντων δικαστή) (C-615/20 και C-671/20, EU:C:2023:562, σκέψεις 46 και 47), με την παρατήρηση ότι κανένα στοιχείο δεν καθιστά δυνατό να θεωρηθεί ότι οι διαφορές των κύριων δικών επί των οποίων το αιτούν δικαστήριο έπρεπε να αποφανθεί επί της ουσίας άπτονταν του δικαίου της Ένωσης.

²⁶ Αποφάσεις της 17ης Φεβρουαρίου 2011, *Weryński* (C-283/09, EU:C:2011:85), της 13ης Ιουνίου 2013, *Versalis* κατά Επιτροπής (C-511/11 P, EU:C:2013:386), και της 11ης Ιουνίου 2015, *Fahnenbrock* κ.λπ. (C-226/13, C-245/13 και C-247/13, EU:C:2015:383).

²⁷ Κανονισμός του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2001, L 174, σ. 1).

²⁸ Απόφαση της 17ης Φεβρουαρίου 2011, *Weryński* (C-283/09, EU:C:2011:85, σκέψη 38). Προς τούτο, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η έννοια της φράσης «έκδοση της δικής του απόφασης» κατά το άρθρο 267, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ πρέπει να εκληφθεί ως περιλαμβάνουσα το σύνολο της διαδικασίας η οποία καταλήγει στην έκδοση απόφασης από το αιτούν δικαστήριο, προκειμένου το Δικαστήριο να είναι σε θέση να αποφανθεί επί της ερμηνείας του συνόλου των διαδικαστικών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης τις οποίες υποχρεούνται να εφαρμόσει το αιτούν δικαστήριο για την έκδοση της δικής του απόφασης, είναι δε αλυσιτελές το ότι η ερμηνεία του κανονισμού 1206/2001 δεν παρίσταται αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης (σκέψη 42 της απόφασης).

46. Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω παρατηρήσεων, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα προδικαστικά ερωτήματα που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο δεν αφορούν ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης η οποία ανταποκρίνεται σε αντικειμενική ανάγκη για την επίλυση των διαφορών των κύριων δικών, αλλά έχουν γενικό χαρακτήρα, και τούτο δικαιολογεί τη διαπίστωση περί του απαραδέκτου τους.

47. Εντούτοις, για λόγους πληρότητας στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων του γενικού εισαγγελέα περί παροχής συνδρομής στο Δικαστήριο, θα εξετάσω τα προμνησθέντα ερωτήματα επί της ουσίας.

Γ. Επί της ουσίας

48. Από τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες όσον αφορά τη συμβατότητα της εθνικής κανονιστικής ρύθμισης και πρακτικής που προβλέπουν την παρέμβαση, στη διαδικασία έκδοσης των αποφάσεων των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων, του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή και του τμήματος δικαστών, όργανα ως προς τα οποία το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει χωριστά και συγκεκριμένα ερωτήματα στο Δικαστήριο. Δεδομένου ότι οι εν λόγω παρεμβάσεις πραγματοποιούνται στο πλαίσιο του ίδιου μηχανισμού που αποσκοπεί στη διασφάλιση της συνοχής της νομολογίας δικαστηρίου, η συμβατότητα του εν λόγω μηχανισμού πρέπει να εκτιμηθεί σε σχέση με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ στο πλαίσιο από κοινού εξέτασης των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων²⁹.

49. Η εκτίμηση της συμβατότητας του επίμαχου μηχανισμού με το δίκαιο της Ένωσης καθιστά αναγκαίο να υπογραμμιστεί, προκαταρκτικώς, στο πλαίσιο της πρόληψης νομολογιακών αποκλίσεων, η σημασία της αρχής της ασφάλειας δικαίου.

1. Επί της απαιτήσεως ασφάλειας δικαίου

50. Η αρχή της ασφάλειας δικαίου, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, αποβλέπει στο να εξασφαλίζει το προβλέσιμο των καταστάσεων και των εννόμων σχέσεων τις οποίες διέπει το δίκαιο της Ένωσης³⁰. Η εν λόγω αρχή επιτάσσει οι κανόνες δικαίου να είναι σαφείς και ακριβείς και η εφαρμογή τους να μπορεί να προβλεφθεί από τους πολίτες, προκειμένου να παρέχουν τη δυνατότητα στους ενδιαφερομένους να γνωρίζουν με ακρίβεια την έκταση των υποχρεώσεων που τους επιβάλλει η επίμαχη ρύθμιση και να είναι σε θέση να γνωρίζουν σαφώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και να λαμβάνουν ως εκ τούτου τα μέτρα τους³¹.

51. Η συνοχή της νομολογίας με την οποία ερμηνεύεται το δίκαιο της Ένωσης, πηγή προβλεψιμότητας και, επομένως, ασφάλειας δικαίου, είναι, βεβαίως, σημαντικό μέλημα του Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων, στο πλαίσιο της εσωτερικής λειτουργίας του, καθότι αντιστοιχεί στην πρωταρχική αποστολή του. Κατά πάγια νομολογία, ο μηχανισμός προδικαστικής παραπομπής τον οποίο θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ αποσκοπεί στο να διασφαλίσει σε όλες τις περιπτώσεις ότι το δίκαιο της Ένωσης θα έχει το ίδιο αποτέλεσμα σε όλα τα κράτη μέλη και,

²⁹ Οι αμφιβολίες του αιτούντος δικαστηρίου αφορούν τον μηχανισμό αυτόν καθαυτόν, ο οποίος εφαρμόζεται, κατά το αιτούν δικαστήριο, «ανεξαρτήτως της ενδεχόμενης εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης στην υπό κρίση υπόθεση». Κατά τα λοιπά, η παρούσα διαδικασία καταδεικνύει ότι τίποτε δεν εμποδίζει τα κροατικά δευτεροβάθμια δικαστήρια να υποβάλλουν στο Δικαστήριο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προκειμένου να ζητούν την ερμηνεία των εφαρμοστέων διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.

³⁰ Απόφαση της 2ας Φεβρουαρίου 2023, Ισπανία κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-649/20 P, C-658/20 P και C-662/20 P, EU:C:2023:60, σκέψη 81).

³¹ Απόφαση της 17ης Νοεμβρίου 2022, Avicarvil Farms (C-443/21, EU:C:2022:899, σκέψη 46).

κατ' αυτόν τον τρόπο, να αποτρέψει τις αποκλίσεις στην ερμηνεία του δικαίου αυτού το οποίο πρέπει να εφαρμόζουν τα εθνικά δικαστήρια, επιδιώκει δε να διασφαλίσει την εφαρμογή αυτή. Προς τούτο, το εν λόγω άρθρο παρέχει στον εθνικό δικαστή ένα μέσο για την εξάλειψη των δυσχερειών οι οποίες ενδέχεται να ανακύψουν από την απαίτηση να έχει το δίκαιο της Ένωσης πλήρη αποτελεσματικότητα στο πλαίσιο των δικαιοδοτικών συστημάτων των κρατών μελών³².

52. Εξάλλου, το Δικαστήριο εκτιμά ότι ένας κάθετος μηχανισμός ενοποίησης της νομολογίας, μέσω της παρέμβασης των ανωτάτων δικαστηρίων των κρατών μελών, δεν αντιβαίνει, αφ' εαυτού, στο δίκαιο της Ένωσης, ακόμη και αν οι αποφάσεις των ανωτάτων δικαστηρίων δεσμεύουν τα ιεραρχικώς κατώτερα δικαστήρια. Συμπέρασμα περί ασυμβατότητας θα μπορούσε να συναχθεί μόνον εάν το εθνικό δίκαιο δεν διασφάλιζε την ανεξαρτησία των ανωτάτων δικαστηρίων ή εάν ο εν λόγω μηχανισμός ήταν ικανός να εμποδίσει εθνικό δικαστήριο να απευθύνει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο³³.

53. Εντούτοις, όπως ορθώς παρατηρεί το ΕΔΔΑ, στο πλαίσιο του ελέγχου του σεβασμού του άρθρου 6, παράγραφος 1, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), το ενδεχόμενο νομολογιακών αποκλίσεων μεταξύ εθνικών δικαστηρίων ή εντός του ιδίου δικαστηρίου είναι εγγενές σε κάθε δικαιοδοτικό σύστημα. Μολονότι μια τέτοια κατάσταση δεν αντιβαίνει, αφ' εαυτής, στην ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ διευκρινίζει ότι η αρχή της ασφάλειας δικαίου, η οποία εξυπακούεται στο σύνολο των άρθρων της ΕΣΔΑ, τείνει μεταξύ άλλων να διασφαλίζει κάποιον βαθμό σταθερότητας των εννόμων καταστάσεων και να ενισχύει την εμπιστοσύνη του κοινού στη δικαιοσύνη. Κάθε διατήρηση νομολογιακών αποκλίσεων ενέχει τον κίνδυνο δημιουργίας κατάστασης ανασφάλειας δικαίου, ικανής να μειώσει την εμπιστοσύνη του κοινού στο δικαιοδοτικό σύστημα, μολονότι η εν λόγω εμπιστοσύνη αποτελεί μια εκ των θεμελιωδών συνιστωσών του κράτους δικαίου. Υπό τις συνθήκες αυτές, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να οργανώνουν το δικαιοδοτικό σύστημά τους κατά τρόπο ώστε να αποφεύγεται η έκδοση αποκλινουσών αποφάσεων και ελέγχει τη θέσπιση μηχανισμών ικανών να διασφαλίσουν τη συνοχή της πρακτικής των δικαστηρίων και την ομοιομορφία της νομολογίας³⁴.

54. Παρατηρείται, αφενός, ότι ο επίμαχος στις υπό κρίση υποθέσεις μηχανισμός διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας αφορά τα κροατικά δευτεροβάθμια δικαστήρια, μολονότι η ρύθμιση ενδεχόμενων αντιφάσεων ή αβεβαιοτήτων που προκύπτουν από αποφάσεις που περιέχουν αποκλίνουσες ερμηνείες υπάγεται, κατ' αρχήν, στην αρμοδιότητα ανωτάτου δικαστηρίου³⁵. Εντούτοις, φρονώ ότι η αρμοδιότητα αυτή ουδόλως αποκλείει την αναγκαία συνεκτίμηση εναρμονισμένης νομολογίας όσον αφορά τον δεύτερο βαθμό δικαιοδοσίας, τούτο δε κατά μείζονα λόγο λαμβανομένου υπόψη του έκτακτου χαρακτήρα των ενδίκων μέσων που είναι

³² Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, RS (Αποτελέσματα των αποφάσεων συνταγματικού δικαστηρίου) (C-430/21, EU:C:2022:99, σκέψη 64).

³³ Αποφάσεις της 7ης Αυγούστου 2018, Banco Santander και Escobedo Cortés (C-96/16 και C-94/17, EU:C:2018:643), και της 22ας Φεβρουαρίου 2022, RS (Αποτέλεσμα των αποφάσεων συνταγματικού δικαστηρίου) (C-430/21, EU:C:2022:99, σκέψη 44), καθώς και διάταξη της 17ης Ιουλίου 2023, Jurtukała (C-55/23, EU:C:2023:599, σκέψη 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³⁴ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 29ης Νοεμβρίου 2016, Ελληνοκαθολική ενορία Lupeni και λοιποί κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2016:1129JUD007694311, § 116 και 129). Από την εξέταση των διαφόρων εθνικών νομικών συστημάτων εντός της Ένωσης προκύπτει ότι, ελλείψει μηχανισμού δικαστικού προηγούμενου κατά την έννοια του κοινοδικαίου (common law), πλείονες έννομες τάξεις στην ηπειρωτική Ευρώπη χρησιμοποιούν όντως εσωτερικούς μηχανισμούς για τη διασφάλιση της συνοχής της νομολογίας των δικαστηρίων τους.

³⁵ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 29ης Νοεμβρίου 2016, Ελληνοκαθολική ενορία Lupeni και λοιποί κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2016:1129JUD007694311, § 123). Στο πλαίσιο των συστημάτων που προβλέπουν μηχανισμούς διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας επ' ευκαιρία της εκδίκασης συγκεκριμένης υπόθεσης, οι έννομες τάξεις της Ένωσης αναθέτουν μάλλον το καθήκον αυτό στα ανώτατα δικαστήρια, υφίσταται όμως μηχανισμός παραπομπής σε τμήμα ευρείας σύνθεσης των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων, για παράδειγμα στη Γερμανία, για τα διοικητικά εφετεία όταν αποφαινόνται σε τελευταίο βαθμό επί συγκεκριμένου ζητήματος, καθώς και στη Φινλανδία.

δυνατό να ασκηθούν κατά των αποφάσεων των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων³⁶. Η προβλεψιμότητα του δικαίου και η προκύπτουσα από αυτήν ασφάλεια δικαίου πρέπει να αποτελούν μέλημα όλων των δικαιοδοτικών οργάνων, ανεξαρτήτως της θέσης τους στην ιεραρχία του δικαιοδοτικού συστήματος, προκειμένου να διασφαλίζεται η ισότητα όλων των πολιτών ενώπιον του νόμου στο σύνολο συγκεκριμένης επικράτειας. Αφετέρου, σκοπός του επίμαχου μηχανισμού είναι η διασφάλιση οριζόντιας συνοχής, καθόσον κάθε δευτεροβάθμιο δικαστήριο οφείλει να μεριμνά για την ομοιομορφία της νομολογίας του μέσω του εν λόγω μηχανισμού, κατάσταση στην οποία το ΕΔΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία³⁷.

55. Εντούτοις, η αναγκαία θέσπιση μηχανισμών διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας δεν μπορεί να θίγει το δικαίωμα πρόσβασης σε ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως.

2. Επί του σεβασμού του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας

56. Υπενθυμίζεται ότι η Ένωση απαρτίζεται από κράτη που έχουν αποδεχθεί ελεύθερα και οικειοθελώς τις διαλαμβανόμενες στο άρθρο 2 ΣΕΕ κοινές αξίες, σέβονται τις αξίες αυτές και δεσμεύονται να τις προάγουν. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 2 ΣΕΕ καθιστά σαφές ότι η Ένωση βασίζεται σε αξίες, όπως το κράτος δικαίου, οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη σε μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται, μεταξύ άλλων, από τη δικαιοσύνη. Επισημαίνεται, συναφώς, ότι η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών και, ιδίως, μεταξύ των δικαστηρίων τους εδράζεται στη θεμελιώδη παραδοχή ότι τα κράτη μέλη αποδέχονται από κοινού μια σειρά κοινών αξιών επί των οποίων στηρίζεται η Ένωση, όπως διευκρινίζει το εν λόγω άρθρο. Εξάλλου, ο σεβασμός, εκ μέρους ενός κράτους μέλους, των αξιών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ συνιστά προϋπόθεση για την απόλαυση όλων των δικαιωμάτων που απορρέουν από την εφαρμογή των Συνθηκών σε αυτό το κράτος μέλος. Επομένως, τα κράτη μέλη δεν επιτρέπεται να τροποποιούν τη νομοθεσία τους κατά τρόπο που να επιφέρει αποδυνάμωση της προστασίας του κράτους δικαίου ως αξίας που συγκεκριμενοποιείται, μεταξύ άλλων, με το άρθρο 19 ΣΕΕ. Συνεπώς, τα κράτη μέλη οφείλουν να μεριμνούν ώστε να αποτρέπεται οποιασδήποτε μορφής υποβάθμιση, υπό το πρίσμα των αξιών του κράτους δικαίου, της νομοθεσίας τους στον τομέα της οργάνωσης της δικαιοσύνης, απέχοντας από τη θέσπιση κανόνων δυνάμενων να θίξουν την ανεξαρτησία των δικαστών³⁸.

57. Όπως προβλέπει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, τα κράτη μέλη οφείλουν να προβλέπουν ένα σύστημα μέσων ένδικης προστασίας και διαδικασιών το οποίο να διασφαλίζει στους πολίτες τον σεβασμό του δικαιώματός τους σε αποτελεσματική δικαστική προστασία στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης, την οποία μνημονεύει το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, συνιστά γενική αρχή του

³⁶ Το ίδιο συμβαίνει όσον αφορά τη διαδικασία αναθεώρησης η οποία μπορεί να κινηθεί ενώπιον του Vrhovni sud Republike Hrvatske (Ανωτάτου Δικαστηρίου), με βάση τις πληροφορίες που παρέσχε η Κροατική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Η Κροατική Κυβέρνηση διευκρίνισε επίσης ότι οι νομικές θέσεις των ανώτερων δικαστηρίων δεν είναι δεσμευτικές για τα πρωτοβάθμια δικαστήρια.

³⁷ Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 1ης Ιουλίου 2010, Vusić κατά Κροατίας (CE:ECHR:2010:0701JUD0004810107), της 29ης Νοεμβρίου 2016, Ελληνοκαθολική ενορία Lupeni και λοιποί κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2016:1129JUD0007694311), και της 23ης Μαΐου 2019, ΣΙΝΕ ΤΣΑΓΚΑΡΑΚΗΣ Α.Ε.Ε. κατά Ελλάδος (CE:ECHR:2019:0523JUD001725713).

³⁸ Απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Πειθαρχικό καθεστώς των δικαστών) (C-791/19, στο εξής: απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας, EU:C:2021:596, σκέψεις 50 και 51).

δικαίου της Ένωσης, η οποία απορρέει από τις κοινές στα κράτη μέλη συνταγματικές παραδόσεις και η οποία κατοχυρώθηκε με τα άρθρα 6 και 13 της ΕΣΔΑ, σήμερα δε είναι κατοχυρωμένη με το άρθρο 47 του Χάρτη³⁹.

58. Δεδομένου ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ επιβάλλει σε όλα τα κράτη μέλη την υποχρέωση να προβλέπουν τα ένδικα βοηθήματα και μέσα που είναι αναγκαία για να διασφαλίζεται, στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, η αποτελεσματική δικαστική προστασία, κατά την έννοια, ιδίως, του άρθρου 47 του Χάρτη, η δεύτερη αυτή διάταξη πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη για την ερμηνεία του άρθρου 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ όπως και η νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ⁴⁰. Προκειμένου, όμως, να διασφαλισθεί ότι όργανα τα οποία ενδέχεται να κληθούν να αποφανθούν επί ζητημάτων αποτόμων της εφαρμογής και της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης δύνανται να παρέχουν αποτελεσματική δικαστική προστασία, η διαφύλαξη της ανεξαρτησίας τους έχει πρωταρχική σημασία, όπως επιβεβαιώνεται και από το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, το οποίο μνημονεύει την πρόσβαση σε «ανεξάρτητο» δικαστήριο ως μία από τις απαιτήσεις που συνδέονται με το θεμελιώδες δικαίωμα πραγματικής προσφυγής⁴¹.

59. Μολονότι το ζήτημα της ανεξαρτησίας του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού είναι, στις υπό κρίση υποθέσεις, ουσιώδους χαρακτήρα, το ζήτημα που σχετίζεται με τον σεβασμό των δικαιωμάτων άμυνας και τη διασφάλιση της πρόσβασης σε δικαστήριο που έχει προηγουμένως συσταθεί νομίμως πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη.

α) Επί της απαιτήσεως ανεξαρτησίας των δικαστών

60. Η απαίτηση περί ανεξαρτησίας των δικαιοδοτικών οργάνων, η οποία είναι άμεσα συνυφασμένη με την αποστολή του δικαστή, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του δικαιώματος αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και του θεμελιώδους δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το οποίο είναι κεφαλαιώδους σημασίας για τη διασφάλιση της προστασίας του συνόλου των δικαιωμάτων των οποίων απολαύουν οι πολίτες βάσει του δικαίου της Ένωσης και της διαφύλαξης των κοινών αξιών των κρατών μελών οι οποίες μνημονεύονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, ιδίως δε της αξίας του κράτους δικαίου⁴².

61. Κατά πάγια νομολογία, η ως άνω απαίτηση περί ανεξαρτησίας περιλαμβάνει δύο πτυχές. Η πρώτη, εξωτερική πτυχή, προϋποθέτει ότι το σχετικό όργανο ασκεί τα καθήκοντά του με πλήρη αυτονομία, χωρίς να υπόκειται σε οποιαδήποτε ιεραρχική σχέση ή σχέση υπαγωγής έναντι οποιουδήποτε και χωρίς να λαμβάνει εντολές ή οδηγίες οποιασδήποτε προελεύσεως και ότι, ως εκ τούτου, προστατεύεται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις οι οποίες θα μπορούσαν να θίξουν την ανεξάρτητη κρίση των μελών του και να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους. Η δεύτερη πτυχή, εσωτερικής φύσεως, είναι παρεμφερής προς την έννοια της αμεροληψίας και συναρτάται προς την τήρηση ίσων αποστάσεων ως προς τους διαδίκους και τα αντιπαρατιθέμενα συμφέροντά τους σε σχέση με το αντικείμενο της διαφοράς. Η πτυχή αυτή επιτάσσει την τήρηση αντικειμενικότητας και την απουσία κάθε συμφέροντος ως προς την επίλυση της διαφοράς πέραν της αυστηρής εφαρμογής των κανόνων δικαίου. Αυτές οι εγγυήσεις ανεξαρτησίας και αμεροληψίας απαιτούν την ύπαρξη κανόνων, ιδίως όσον αφορά τη σύνθεση του οργάνου, τον

³⁹ Απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψη 52).

⁴⁰ Πρβλ. απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, RS (Αποτελέσματα των αποφάσεων συνταγματικού δικαστηρίου) (C-430/21, EU:C:2022:99, σκέψη 37).

⁴¹ Απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψη 57 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁴² Απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψη 58).

διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαίρεσης ή παύσης τους, ώστε οι πολίτες να μην έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη στεγανότητα του εν λόγω οργάνου έναντι των εξωτερικών στοιχείων και ως προς την ουδετερότητά του έναντι των αντιμαχόμενων συμφερόντων⁴³.

62. Συνακόλουθα, επιβάλλεται οι δικαστές να προφυλάσσονται από εξωτερικές παρεμβάσεις ή πιέσεις δυνάμενες να θέσουν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία τους. Οι κανόνες οι οποίοι διέπουν το καθεστώς των δικαστών και την άσκηση του λειτουργήματός τους πρέπει, ειδικότερα, να καθιστούν δυνατό να αποκλεισθεί όχι μόνον οποιαδήποτε άμεση άσκηση επιρροής, υπό τη μορφή εντολών, αλλά και πιο έμμεσες μορφές άσκησης επιρροής δυνάμενες να κατευθύνουν τις αποφάσεις των οικείων δικαστών, και, ως εκ τούτου, να αποκλείουν το ενδεχόμενο να μη δίδουν οι εν λόγω δικαστές εντύπωση ανεξαρτησίας ή αμεροληψίας, στοιχείο που μπορεί να θίξει την εμπιστοσύνη την οποία πρέπει να εμπνέει η δικαιοσύνη στους πολίτες στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας και ενός κράτους δικαίου⁴⁴.

63. Μολονότι η προμνησθείσα νομολογία του Δικαστηρίου αφορά κυρίως τη διαφύλαξη της ανεξαρτησίας των δικαστηρίων έναντι της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας βάσει της αρχής της διάκρισης των εξουσιών που χαρακτηρίζει τη λειτουργία ενός κράτους δικαίου, η εν λόγω νομολογία τυγχάνει πλήρους εφαρμογής, λαμβανομένης ιδίως υπόψη της γενικότητας της χρησιμοποιούμενης διατύπωσης, σε ένα άλλο πλαίσιο το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως αμιγώς εσωτερικό. Εν προκειμένω, οι αμφιβολίες που διατυπώνονται με τις αποφάσεις περί παραπομπής σε σχέση με το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ αφορούν, κατ' ουσίαν, εθνικές διατάξεις και πρακτική σχετικές με μηχανισμό διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας ο οποίος προβλέπει, για τον σκοπό αυτόν, την παρέμβαση δύο οργάνων που εντάσσονται στο ίδιο δικαστήριο με τους δικαστές που εξέδωσαν τις οικείες αποφάσεις. Συναφώς, επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο διαφοράς που ανέκυψε από την απόφαση του προέδρου δικαστηρίου να μετακινήσει δικαστή, χωρίς τη συγκατάθεσή του, από το τμήμα του εν λόγω δικαστηρίου στο οποίο υπηρετούσε έως τότε σε άλλο τμήμα του ίδιου δικαστηρίου, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαίτηση περί ανεξαρτησίας των δικαστών, η οποία απορρέει από το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, επιβάλλει το καθεστώς που ισχύει για τις μεταθέσεις των δικαστών οι οποίες πραγματοποιούνται χωρίς τη συγκατάθεσή τους να παρέχει ιδίως, ακριβώς όπως οι πειθαρχικοί κανόνες, τις αναγκαίες εγγυήσεις ώστε να αποτρέπεται κάθε κίνδυνος να υπονομευθεί η ανεξαρτησία αυτή μέσω άμεσων ή έμμεσων εξωτερικών παρεμβάσεων⁴⁵.

64. Η ως άνω προσέγγιση επιρρωννύεται από τη ρητή νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, κατά την οποία η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης επιτάσσει οι δικαστές να μην υπόκεινται σε αθέμιτες επιρροές προερχόμενες όχι μόνον από το εξωτερικό αλλά και από το εσωτερικό του δικαιοδοτικού συστήματος. Η εσωτερική αυτή ανεξαρτησία επιτάσσει οι δικαστές να μην μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο οδηγιών ή πιέσεων εκ μέρους των άλλων δικαστών ή των δικαστών που ασκούν διοικητικές αρμοδιότητες στο δικαστήριο, όπως ο πρόεδρος του δικαστηρίου ή ο πρόεδρος τμήματος του δικαστηρίου. Ελλείψει επαρκών

⁴³ Πρβλ. απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, Α. Κ. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου) (C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψεις 121 έως 123).

⁴⁴ Απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψη 60).

⁴⁵ Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, W.Ż. (Τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανώτατου Δικαστηρίου – Διορισμός) (C-487/19, EU:C:2021:798, σκέψη 117).

εγγυήσεων που προστατεύουν την ανεξαρτησία των δικαστών στο δικαιοδοτικό σύστημα και, ειδικότερα, έναντι των προϊσταμένων τους στο ίδιο δικαστήριο, μπορούν να γεννηθούν αμφιβολίες όσον αφορά την ανεξαρτησία και την αμεροληψία του δικαστηρίου⁴⁶.

65. Εν προκειμένω, μπορεί να θεωρηθεί ότι η παρέμβαση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή και του τμήματος των δικαστών, δύο δικαιοδοτικών οργάνων του ίδιου επιπέδου με τον δικαστικό σχηματισμό που επιλήφθηκε αρχικά των υποθέσεων, είναι ικανή να θίξει την απαίτηση ανεξαρτησίας των μελών του δικαστικού σχηματισμού; Φρονώ ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό πρέπει να είναι αρνητική⁴⁷.

66. Κατά πρώτον, πρέπει να ληφθεί υπόψη η γραμματική ερμηνεία των κρίσιμων διατάξεων της εθνικής κανονιστικής ρύθμισης σχετικά με τη λειτουργία του «τμήματος», στο οποίο μετέχουν, κατά το άρθρο 37 του νόμου περί οργανώσεως των δικαστηρίων, οι δικαστές που απαρτίζουν τα διάφορα τμήματα ή σχηματισμούς του οικείου δικαστηρίου, περιλαμβανομένων των μονομελών δικαστηρίων, οι οποίοι αποφαινόμενοι επί ζητημάτων που διέπονται από έναν ή πλείονες συναφείς τομείς του δικαίου. Δυνάμει του άρθρου 38 του ίδιου νόμου, οι συζητήσεις κατά τη διάσκεψη τμήματος αφορούν «τα ζητήματα» που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το τμήμα, ιδίως δε τα «επίμαχα νομικά ζητήματα» και «την ενοποίηση της νομολογίας». Οι συζητήσεις αυτές καταλήγουν στη διατύπωση «νομικής θέσης», κατά το άρθρο 40, παράγραφος 2, του ως άνω νόμου, όρος ο οποίος έχει σημασία, στο μέτρο που αντιδιαστέλλεται προς την επίλυση της διαφοράς ή την έκδοση απόφασης επί της υπόθεσης.

67. Κατά δεύτερον, οι επεξηγήσεις της Κροατικής Κυβέρνησης και η εξέταση του φακέλου που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο επιβεβαιώνουν την ως άνω ερμηνευτική ανάλυση όσον αφορά τη λειτουργία ενός συλλογικού δικαιοδοτικού οργάνου, στο οποίο μετέχουν οι δικαστές του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού, εντός του οποίου οι δικαστές συζητούν, γενικά, την ερμηνεία των επίμαχων κανόνων και της σχετικής νομολογίας και διατυπώνουν τελικώς, πλειοψηφικά, την κοινή θέση των δικαστών όσον αφορά την ερμηνεία που πρέπει να γίνει δεκτή. Συγκεκριμένα, δεν αμφισβητείται ότι, με πρωτοβουλία της προέδρου του, στις 26 Οκτωβρίου 2021 πραγματοποιήθηκε τηλεδιάσκεψη του τμήματος εμπορικών διαφορών, παρισταμένων 28 δικαστών, περιλαμβανομένων των τριών δικαστών μελών του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού και του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή. Η εν λόγω διάσκεψη αφορούσε, μεταξύ άλλων, τα δύο νομικά ζητήματα που περιλαμβάνονταν με αφηρημένους όρους στην ημερήσια διάταξη, τα οποία αποτέλεσαν την αφορμή για την ανταλλαγή εγγράφων μεταξύ του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή και του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού. Στα πρακτικά της διάσκεψης επισημαίνεται αρχικώς ότι η παρουσία 28 δικαστών εκ των 31 που απαρτίζουν το εφετείο εμπορικών διαφορών αρκεί για τη λήψη έγκυρων αποφάσεων, «ήτοι νομικών θέσεων», και καταγράφονται οι διάφορες παρεμβάσεις των δικαστών, εκ των οποίων ενός μέλους του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού, και το περιεχόμενο της νομικής θέσης σε σχέση με καθένα από τα εξετασθέντα ζητήματα. Η νομική θέση χαρακτηρίζεται από την αφηρημένη διατύπωσή της και την απουσία κάθε μνείας στις υποθέσεις της κύριας δίκης που υποβλήθηκαν στην κρίση του αρχικού δικαστικού σχηματισμού. Επιπλέον, από τις παρατηρήσεις

⁴⁶ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 22ας Δεκεμβρίου 2009, Parlov-Tkalčić κατά Κροατίας (CE:ECHR:2009:1222JUD002481006, § 86 έως 88).

⁴⁷ Σε τελική ανάλυση, το αιτούν δικαστήριο είναι εκείνο που θα κληθεί να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού, αφού προβεί στις αναγκαίες προς τούτο εκτιμήσεις. Πρέπει, πράγματι, να υπομνησθεί ότι το άρθρο 267 ΣΛΕΕ δεν παρέχει στο Δικαστήριο αρμοδιότητα να εφαρμόζει τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά μόνο να αποφαινεται επί της ερμηνείας των Συνθηκών και των πράξεων των θεσμικών οργάνων της Ένωσης. Κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο δύναται, εντούτοις, στο πλαίσιο της δικαστικής συνεργασίας που καθιερώνει το εν λόγω άρθρο και βάσει των στοιχείων της δικογραφίας, να παράσχει στο εθνικό δικαστήριο τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που θα του ήταν χρήσιμα κατά την εκτίμηση των αποτελεσμάτων διατάξεων του δικαίου αυτού [απόφαση της 19ης Νοεμβρίου 2019, Α. Κ. κ.λπ. (Ανεξαρτησία του πειθαρχικού τμήματος του Ανωτάτου Δικαστηρίου), C-585/18, C-624/18 και C-625/18, EU:C:2019:982, σκέψη 132].

της Κροατικής Κυβέρνησης προκύπτει ότι το τμήμα των δικαστών δεν διαθέτει τους φακέλους των εν λόγω υποθέσεων οι οποίοι περιέχουν τα υπομνήματα των διαδίκων, στους δε μετέχοντες στη διάσκεψη δικαστές κοινοποιείται μόνον η πρώτη απόφαση του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού μαζί με στοιχεία της νομολογίας.

68. Κατά τρίτον, απόκειται στο επιληφθέν τμήμα να λάβει υπόψη τη γενικού χαρακτήρα ερμηνεία των εφαρμοστέων κανόνων δικαίου προκειμένου να καταλήξει, συνεκτιμώμενων των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης και των αποδεικτικών στοιχείων του φακέλου, στην κατάλληλη νομική λύση στις υποθέσεις που υποβλήθηκαν στην κρίση του⁴⁸. Η διάκριση αυτή μεταξύ ερμηνείας και εφαρμογής του κανόνα δικαίου υφίσταται και σε άλλα εθνικά νομικά συστήματα και αντιστοιχεί στην ίδια την ουσία του μηχανισμού κάθε προδικαστικής παραπομπής και, επομένως, του προβλεπόμενου στο άρθρο 267 ΣΛΕΕ μηχανισμού. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι σκοπός του μηχανισμού του άρθρου 267 ΣΛΕΕ είναι, διά της καθιέρωσης του διαλόγου σε επίπεδο δικαιοδοτικών οργάνων μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, η διασφάλιση της συνοχής και της ενότητας κατά την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης⁴⁹. Το καθήκον που έχει ανατεθεί στο Δικαστήριο από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ συνίσταται στην παροχή, σε κάθε δικαστήριο της Ένωσης, των στοιχείων ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που είναι αναγκαία για την επίλυση πραγματικών διαφορών οι οποίες υποβάλλονται στην κρίση του⁵⁰. Η εν λόγω διάταξη δεν παρέχει στο Δικαστήριο την αρμοδιότητα να εφαρμόζει τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, αλλά μόνο να αποφαινεται επί της ερμηνείας των Συνθηκών και των πράξεων των οργάνων της Ένωσης. Επομένως, εναπόκειται όχι στο Δικαστήριο αλλά στα εθνικά δικαστήρια να εφαρμόσουν το δίκαιο της Ένωσης υπό το πρίσμα των ερμηνευτικών στοιχείων που παρέσχε το Δικαστήριο⁵¹.

69. Η ανωτέρω ανάλυση είναι καθοριστικής σημασίας για την εκτίμηση του άρθρου 40, παράγραφος 2, του νόμου περί οργανώσεως των δικαστηρίων, κατά το οποίο η νομική θέση που γίνεται δεκτή κατά τη διάσκεψη τμήματος επιβάλλεται στο σύνολο των δευτεροβάθμιων τμημάτων ή δικαστών του εν λόγω τμήματος. Εάν γίνει δεκτή η διάκριση μεταξύ ερμηνείας και εφαρμογής του κανόνα δικαίου, το γεγονός ότι ο επιληφθείς δικαστικός σχηματισμός, ο οποίος αποτελεί αναπόσπαστο μέρος συλλογικού οργάνου που συζήτησε και διατύπωσε, κατά πλειοψηφία, τη νομική θέση, υποχρεούται να εφαρμόσει την εν λόγω νομική θέση, όπως την απόφαση ανωτάτου δικαστηρίου που αποφαινεται μόνον επί νομικών ζητημάτων, εκπληρώνει τον σκοπό της ασφάλειας δικαίου, χωρίς να θίγει την απαίτηση περί ανεξαρτησίας του δικαστηρίου⁵². Η αποδοχή ενός μηχανισμού διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας με την επιφύλαξη του μη δεσμευτικού χαρακτήρα της νομικής θέσης, όπως προτείνει η Επιτροπή, θα ισοδυναμούσε με την αναγνώριση, στον εν λόγω μηχανισμό, απλώς και μόνον παροτρυντικού χαρακτήρα και, επομένως, η χρησιμότητά του θα καθίστατο όλως συμπτωματική.

⁴⁸ Στα σημεία 42 και 43 των παρατηρήσεών της, η Κροατική Κυβέρνηση μνημονεύει διατάξεις του Ustavni sud (Συνταγματικό Δικαστήριο, Κροατία) με τις οποίες διευκρινίζεται ότι οι ίδιοι οι δικαστές κρίνουν αν πληρούνται οι προϋποθέσεις εφαρμογής των νομικών θέσεων, αποφαινόμενοι δε με αυτόνομο και ανεξάρτητο τρόπο επί της επίμαχης υπόθεσης και έχουν το δικαίωμα και την υποχρέωση να δικαιολογούν όλες τις πτυχές της υπόθεσης επί της οποίας αποφαινόμενοι, περιλαμβανομένου του ζητήματος της δυνατότητας ή μη εφαρμογής δεσμευτικής νομικής θέσης στη διαπιστωθείσα νομική βάση της αγωγής.

⁴⁹ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψεις 35 και 37).

⁵⁰ Πρβλ. απόφαση της 9ης Σεπτεμβρίου 2015, *Ferreira da Silva e Brito* κ.λπ. (C-160/14, EU:C:2015:565, σκέψη 37).

⁵¹ Πρβλ. αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 2015, *CHEZ Razpredelenie Bulgaria* (C-83/14, EU:C:2015:480, σκέψη 71), και της 5ης Απριλίου 2016, *PFE* (C-689/13, EU:C:2016:199, σκέψη 33). Είναι αληθές ότι, σε ορισμένες υποθέσεις στις οποίες ο βαθμός λεπτομέρειας ή ο τεχνικός χαρακτήρας της επίμαχης κανονιστικής ρύθμισης είναι υψηλός, η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των εννοιών της ερμηνείας και της εφαρμογής του κανόνα δικαίου μπορεί να είναι δυσδιάκριτη. Εντούτοις, φρονώ ότι η συμβατότητα του κροατικού μηχανισμού με το δίκαιο της Ένωσης δεν είναι δυνατό να εκτιμηθεί, *de jure*, σε σχέση με την ιδιαιτερότητα και μόνον, *de facto*, ορισμένων υποθέσεων, η οποία δεν μπορεί να αναίρεσει τη σημασία της επίμαχης εννοιολογικής διάκρισης.

⁵² Το γεγονός ότι τα μέλη του δικαστικού σχηματισμού δεν έχουν τη δυνατότητα να προτείνουν θέμα προς συζήτηση στην ημερησία διάταξη της συνεδρίασης του τμήματος δεν μπορεί να καταργήσει, όπως επισημαίνει το αιτούν δικαστήριο, την ανεξαρτησία των ως άνω δικαστών.

70. Κατά τέταρτον, πρέπει να οριοθετηθεί ο ρόλος που διαδραματίζει ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής στο πλαίσιο του επίμαχου μηχανισμού. Μολονότι, κατά τις πληροφορίες που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής έχει την εξουσία να σταματά τη διαδικασία έκδοσης απόφασης και να εμποδίζει να καταστεί επισήμως η απόφαση του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού δικαιοδοτική πράξη που θα επιδοθεί στους διαδίκους, ο εν λόγω δικαστής δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να υποκαταστήσει με την εκτίμησή του την εκτίμηση του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού. Μπορεί μόνον να επιστρέψει στον δικαστικό σχηματισμό τον φάκελο με σκοπό την επανεξέταση της υπόθεσης, μαζί με παρατηρήσεις σχετικά με το νομικό ζήτημα που τίθεται, και, σε περίπτωση μη επίλυσης της διαφωνίας με τον επιληφθέντα δικαστικό σχηματισμό, ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής μπορεί μόνον να ειδοποιήσει τον πρόεδρο του δικαστηρίου ή τον πρόεδρο του τμήματος, ο οποίος είναι επιφορτισμένος να διευθύνει τις εργασίες του, ήτοι τα μόνα πρόσωπα τα οποία είναι αρμόδια να συγκαλέσουν τον δικαστικό σχηματισμό ευρείας σύνθεσης, «όταν διαπιστώνεται ότι υπάρχουν ερμηνευτικές διαφορές μεταξύ τμημάτων, δικαστικών σχηματισμών ή δικαστών επί ζητημάτων σχετικών με την εφαρμογή του νόμου ή όταν δικαστικός σχηματισμός ή δικαστής τμήματος αποκλίνει από τη νομική θέση που έχει γίνει δεκτή στο παρελθόν»⁵³. Επομένως, η εκτίμηση των ανωτέρω περιστάσεων διενεργείται μόνον από τα δύο αυτά όργανα τα οποία είναι αρμόδια να συγκαλέσουν το τμήμα⁵⁴, το οποίο θα διατυπώσει νομική θέση, ενδεχομένως, αντίθετη προς την προσέγγιση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή και η οποία θα δεσμεύει τον αρμόδιο για την καταχώριση δικαστή ως δικαστή του οικείου τμήματος⁵⁵. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής έχει τον «τελευταίο λόγο» στη διαδικασία έκδοσης απόφασης η οποία περατώνεται με τη διατύπωση νομικής θέσης, δεσμευτικής ισχύος όσον αφορά την ερμηνεία του κανόνα δικαίου, και την επακόλουθη απόφαση του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού.

71. Πρόκειται επομένως για έναν εσωτερικό δικονομικό μηχανισμό, που υφίσταται σε πλείονες εθνικές έννομες τάξεις, ο οποίος προβλέπει την παρέμβαση δικαστικού σχηματισμού ευρείας σύνθεσης, χωρίς παραπομπή της σχετικής υπόθεσης, ο οποίος δεν εκδίδει απόφαση επί της υποθέσεως αντί του δικαστικού σχηματισμού που επιληφθηκε αρχικώς της υπόθεσης, αλλά αποφαινεται απλώς και μόνον επί νομικού ζητήματος και επιστρέφει την υπόθεση στον αρχικό δικαστικό σχηματισμό προκειμένου αυτός να αποφανθεί επί της διαφοράς λαμβάνοντας υπόψη την απάντηση που έδωσε ο δικαστικός σχηματισμός ευρείας σύνθεσης. Αναλόγως του νομικού συστήματος, η θέση του δικαστικού σχηματισμού ευρείας σύνθεσης έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα ή, όπως εν προκειμένω, δεσμευτική ισχύ⁵⁶, η οποία περιορίζεται στον αρχικό δικαστικό σχηματισμό ή επεκτείνεται σε άλλους δικαστικούς σχηματισμούς.

72. Μολονότι σε πλείονες εθνικές έννομες τάξεις η σύγκληση του δικαστικού σχηματισμού ευρείας σύνθεσης επαφίεται στο αρχικώς επιληφθέν τμήμα, στο πλαίσιο ευχέρειας ή υποχρέωσης, σε περίπτωση που το αρχικώς επιληφθέν τμήμα προτίθεται να αποκλίνει από προηγούμενη

⁵³ Η διατύπωση είναι, και πάλι, ιδιαιτέρως χαρακτηριστική.

⁵⁴ Φρονώ ότι η διαπίστωση αυτή απαντά στις αμφιβολίες τις οποίες εκφράζει το αιτούν δικαστήριο σχετικά με την επιλογή των υποθέσεων από τον αρμόδιο για την καταχώριση δικαστή κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του, ενώ επισημαίνει ειδικότερα ότι ο εν λόγω δικαστής δεν είχε διαπιστώσει πραγματικά απόκλιση από τη νομολογία στον φάκελο που αφορά την υπόθεση C-727/21.

⁵⁵ Υπενθυμίζω ότι από τον φάκελο που διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο στην υπόθεση C-727/21 συνάγεται ότι ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής, συντάκτης του εγγράφου της 23ης Ιουνίου 2021 με το οποίο ο επιληφθείς δικαστικός σχηματισμός κλήθηκε να επανεξετάσει τη θέση του, καταλέγεται στους 28 παριστάμενους δικαστές, εκ των 31 που απαρτίζουν το οικείο τμήμα, όπως προκύπτει από τα πρακτικά της συγκεκριμένης διάσκεψης.

⁵⁶ Υπενθυμίζεται ότι το εθνικό δικαστήριο που έχει ασκήσει την ευχέρεια που του παρέχει το άρθρο 267, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ δεσμεύεται, όσον αφορά την επίλυση της διαφοράς στην κύρια δίκη, από την ερμηνεία των επίμαχων διατάξεων που έχει δώσει το Δικαστήριο και είναι υποχρεωμένο να μην εφαρμόζει τις εκτιμήσεις των ανώτερων δικαστηρίων, εφόσον κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη την ερμηνεία αυτή, ότι οι εκτιμήσεις αυτές δεν είναι σύμφωνες με το δίκαιο της Ένωσης (διάταξη της 17ης Ιουλίου 2023, Jurtukala, C-55/23, EU:C:2023:599, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

νομολογία ή σε περίπτωση που παρατηρείται απόκλιση στη νομολογία ή όταν συντρέχει κίνδυνος τέτοιας απόκλισης, η σύγκληση του δικαστικού σχηματισμού ευρείας σύνθεσης μπορεί να ανατεθεί σε τρίτο δικαιοδοτικό όργανο, όπως στον πρόεδρο του δικαστηρίου ή του οικείου τμήματος, ο οποίος ενημερώνεται απλώς, εν προκειμένω, από τον αρμόδιο για την καταχώριση δικαστή.

β) Επί της απαιτήσεως σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας

73. Με τις παρατηρήσεις της, η Επιτροπή υπογράμμισε ότι οι διασκέψεις τμήματος δεν διεξάγονται δημοσίως και ότι οι διάδικοι δεν είναι σε θέση να προβάλουν σε αυτές τα επιχειρήματά τους. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση διατυπώθηκε η παρατήρηση ότι τα πρακτικά των εν λόγω διασκέψεων δεν κοινοποιούνται και ότι στις διασκέψεις μετέχουν δικαστές οι οποίοι δεν έχουν διαβάσει τα υπομνήματα των διαδίκων ούτε έχουν ακούσει τους διαδίκους, στοιχεία τα οποία γεννούν αμφιβολίες όσον αφορά τον δίκαιο χαρακτήρα της δίκης. Το ίδιο συμβαίνει και όσον αφορά την παρέμβαση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή.

74. Υπενθυμίζεται ότι η θεμελιώδης αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων, η οποία επιβεβαιώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη, και η έννοια της «δίκαιης δίκης» κατά το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ αποτελούνται από διάφορα στοιχεία, στα οποία καταλέγονται, μεταξύ άλλων, ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας και το δικαίωμα λήψης νομικών συμβουλών, άμυνας και εκπροσώπησης. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει επίσης ότι το δικαίωμα ακρόασης σε κάθε διαδικασία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας που κατοχυρώνονται με τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη και ότι το δικαίωμα αυτό εγγυάται σε όλους τη δυνατότητα να καθιστούν γνωστή, λυσιτελώς και ουσιαστικώς, την άποψή τους κατά τη διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας⁵⁷.

75. Εν προκειμένω, υπογραμμίζεται ότι, κατά το άρθρο 334 του κροατικού κώδικα πολιτικής δικονομίας, «το δικαστήριο δεσμεύεται από την απόφασή του μόλις δημοσιευθεί και, εάν η απόφαση δεν δημοσιευθεί, μόλις εκδοθεί αντίγραφό της για τους διαδίκους. Η απόφαση παράγει αποτελέσματα έναντι των διαδίκων μόνον από την ημέρα της επίδοσής της στους διαδίκους». Κατά το άρθρο 177, παράγραφος 3, του κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων, «ενώπιον δευτεροβάθμιου δικαστηρίου, η υπόθεση λογίζεται περατωθείσα κατά την ημερομηνία έκδοσης του αντιγράφου της απόφασης από το γραφείο του δικαστή, μετά την επιστροφή της υπόθεσης από την υπηρεσία παρακολούθησης και καταχώρισης της νομολογίας».

76. Από τις προμνησθείσες διατάξεις προκύπτει ότι ο επίμαχος δικονομικός μηχανισμός είναι μέρος του σταδίου της διάσκεψης του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού, καθότι καμία δικαστική απόφαση δεν εκδίδεται επισήμως μετά τις συζητήσεις στο πλαίσιο του εν λόγω δικαστικού σχηματισμού, και τούτο ανεξαρτήτως της κατά πλειοψηφία ή ομόφωνης συμφωνίας των δικαστών που τον απαρτίζουν επί της πρώτης απόφασης. Το στάδιο της διάσκεψης έπεται διαδικασίας κατά την οποία οι διάδικοι είχαν τη δυνατότητα να εκθέσουν τα αιτήματα και να προβάλουν τα επιχειρήματά τους στο πλαίσιο κατ' αντιμωλίαν συζήτησης και έχει ως μόνο σκοπό να παράσχει στους δικαστές τη δυνατότητα να προβληματιστούν και να αναλύσουν την υποβληθείσα στην κρίση τους διαφορά και να την επιλύσουν κατά τους εφαρμοστέους κανόνες δικαίου.

⁵⁷ Απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψεις 203 και 205).

77. Εν προκειμένω, η διάσκεψη περιλαμβάνει τον συλλογικό προβληματισμό των δικαστών μελών του οικείου τμήματος, οι οποίοι δεν διαθέτουν τη δικογραφία της υπόθεσης που εκδικάζει ο επιληφθείς σχηματισμός, αφορά δε μόνον την αφηρημένη ερμηνεία του επίμαχου ή των επίμαχων κανόνων δικαίου που αποτέλεσαν αντικείμενο των συζητήσεων κατά την προηγούμενη κατά 'αντιμωλίαν διαδικασία. Στο πλαίσιο αυτό, δεν είναι κατ' αρχήν δυνατή η διατύπωση νομικών θέσεων βάσει στοιχείων επί των οποίων οι διάδικοι δεν είχαν τη δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους. Εάν οι συζητήσεις εντός του τμήματος καταλήξουν τελικά στο συμπέρασμα ότι η διαφορά πρέπει να επιλυθεί βάσει κανόνα δικαίου ο οποίος δεν μνημονεύθηκε και δεν συζητήθηκε από τους διαδίκους κατά τη διάρκεια της κατ' αντιμωλίαν διαδικασίας, η εφαρμογή τέτοιας νομικής θέσης θα συνεπάγεται την επανάληψη των συζητήσεων προκειμένου να τηρηθεί η αρχή της κατ' αντιμωλίαν συζήτησης η οποία περιλαμβάνεται στα δικαιώματα άμυνας. Τούτο δεν σημαίνει ότι οι συζητήσεις μεταξύ δικαστών εντός του τμήματος δεν μπορούν να αφορούν νομολογία την οποία δεν μνημόνευσαν οι διάδικοι ή να έχουν τη μορφή συλλογισμού κατ' αναλογία προς διάταξη διαφορετική από την επίμαχη στην υπόθεση που εκδικάζει ο επιληφθείς δικαστικός σχηματισμός. Πάντως, η εν λόγω συζήτηση σχετικά με το αμιγώς νομικό ζήτημα συνιστά, ως εκ της φύσεώς της, το έργο του δικαστή.

78. Εάν γίνει δεκτή η διάκριση μεταξύ ερμηνείας και εφαρμογής του κανόνα δικαίου, υπό τις προεκτεθείσες περιστάσεις, δεν μπορεί να γίνει δεκτή παράβαση της απαίτησης δίκαιης δίκης.

γ) Επί της πρόσβασης σε δικαστήριο που έχει συσταθεί νομίμως

79. Στηριζόμενο σε πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, το Δικαστήριο έχει υπογραμμίσει ότι με την προσθήκη της φράσης «που λειτουργεί νόμιμα» στο άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της ΕΣΔΑ επιδιώκεται να αποτραπεί το ενδεχόμενο να αφεθεί η οργάνωση του δικαστικού συστήματος στη διακριτική ευχέρεια της εκτελεστικής εξουσίας και να διασφαλιστεί ότι ο τομέας αυτός θα διέπεται από νόμο θεσπιζόμενο από τη νομοθετική εξουσία κατά τρόπο σύμφωνο προς τους κανόνες που διέπουν την άσκηση της αρμοδιότητάς της. Η φράση αυτή απηχεί, μεταξύ άλλων, την αρχή του κράτους δικαίου και αφορά όχι μόνον τη νομική βάση της ίδιας της υπάρξεως του δικαστηρίου, αλλά και τη σύνθεση της έδρας σε κάθε υπόθεση, καθώς και κάθε άλλη διάταξη του εσωτερικού δικαίου της οποίας η μη τήρηση καθιστά μη νόμιμη τη συμμετοχή ενός ή περισσότερων δικαστών στην εξέταση της υποθέσεως, στις οποίες συγκαταλέγονται, ειδικότερα, οι σχετικές με την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των μελών του οικείου δικαστηρίου διατάξεις⁵⁸.

80. Συναφώς, κατά το ΕΔΔΑ, μολονότι το δικαίωμα σε «δικαστήριο που λειτουργεί νόμιμα» το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ συνιστά αυτοτελές δικαίωμα, το εν λόγω δικαίωμα συνδέεται στενότερα με τα εχέγγυα «ανεξαρτησίας» και «αμεροληψίας», κατά την έννοια της διάταξης αυτής. Ειδικότερα, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει, μεταξύ άλλων, ότι, μολονότι οι θεσμικές απαιτήσεις του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ επιδιώκουν καθεμία συγκεκριμένο σκοπό ο οποίος τις καθιστά ειδικά εχέγγυα δίκαιης δίκης, έχουν ως κοινό στοιχείο ότι κατατείνουν στον σεβασμό των θεμελιωδών αρχών του κράτους δικαίου και της διάκρισης των εξουσιών, διευκρινίζοντας, συναφώς, ότι καθεμία από τις εν λόγω απαιτήσεις θεμελιώνεται στην επιτακτική ανάγκη διαφύλαξης της εμπιστοσύνης που πρέπει να εμπνέει η δικαστική εξουσία στον πολίτη και της ανεξαρτησίας της εν λόγω εξουσίας ως προς τις λοιπές εξουσίες⁵⁹.

⁵⁸ Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Επανεξέταση Simpson κατά Συμβουλίου και ΗΓ κατά Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, σκέψη 73 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

⁵⁹ Απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, W.Ż. (Τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανώτατου Δικαστηρίου – Διορισμός) (C-487/19, EU:C:2021:798, σκέψη 124, στην οποία γίνεται παραπομπή στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Åstráðsson κατά Ισλανδίας, CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, § 231 και 233).

81. Στις υπό κρίση υποθέσεις, οι διατάξεις της εθνικής ρύθμισης που μνημονεύονται στις αποφάσεις περί παραπομπής δεν αφορούν την ίδια την ύπαρξη και τις αρμοδιότητες του Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (εφετείου εμπορικών διαφορών), οι οποίες βασίζονται σε επιβεβαιωμένη νομική βάση, αλλά τη διαδικασία έκδοσης αποφάσεων από το εν λόγω δικαστήριο, μετά την περάτωση της γραπτής και, ενδεχομένως, προφορικής κατ' αντιμωλίαν διαδικασίας, η οποία καταλήγει στην έκδοση της τελικής δικαιοδοτικής πράξης με την οποία επιλύεται η διαφορά που οι διάδικοι υπέβαλαν στην κρίση του και, ειδικότερα, τις συνθήκες υπό τις οποίες το τμήμα των δικαστών και ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής παρεμβαίνουν στην εν λόγω διαδικασία. Λαμβανομένων υπόψη των ουσιωδών συνεπειών της εν λόγω διαδικασίας στην εύρυθμη λειτουργία και στη νομιμότητα της δικαστικής εξουσίας σε ένα δημοκρατικό κράτος το οποίο διέπεται από την υπεροχή του δικαίου, η διαδικασία αυτή συνιστά, κατ' ανάγκην, εγγενές στοιχείο της έννοιας του «δικαστηρίου που λειτουργεί νόμιμα», κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ⁶⁰.

82. Παρατηρείται επίσης ότι το ζήτημα που τίθεται με τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δεν είναι η μη τήρηση εσωτερικών κανόνων, βάσει των οποίων οι πολίτες δεν έχουν καμία εύλογη αμφιβολία ως προς τη στεγανότητα του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού έναντι των εξωτερικών στοιχείων⁶¹, αλλά μάλλον η ύπαρξη διατάξεων που διέπουν το στάδιο της διάσκεψης οι οποίες μπορεί να δημιουργούν τέτοια αμφιβολία.

83. Συναφώς, επισημαίνεται ότι το σύνολο των κανόνων που αφορούν τη λειτουργία του τμήματος δικαστών απορρέει από τον νόμο περί οργάνωσης των δικαστηρίων. Επομένως, η συμμετοχή του εν λόγω τμήματος στο στάδιο της διάσκεψης του δικαστικού σχηματισμού στηρίζεται σε αδιαμφισβήτητη νομική βάση η οποία παρέχει τον απαιτούμενο βαθμό προβλεψιμότητας και βεβαιότητας ώστε να πληρούνται η οικεία απαίτηση⁶². Επιπλέον, όπως διαπιστώθηκε ανωτέρω, οι λεπτομέρειες της εν λόγω συμμετοχής δεν είναι τέτοιες ώστε να μπορούν να δημιουργήσουν εύλογη αμφιβολία στους πολίτες όσον αφορά την ανεξαρτησία των μελών του επιληφθέντος δικαστικού σχηματισμού.

84. Η ύπαρξη του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή προβλέπεται επίσης από τον νόμο περί οργάνωσης των δικαστηρίων, ο δε τίτλος της θέσης προσδιορίζει τα καθήκοντα του εν λόγω δικαστή, τα οποία συνίστανται ακριβώς στην παρακολούθηση και τη μελέτη της νομολογίας. Η διαβίβαση των υποθέσεων στη συγκεκριμένη υπηρεσία, πριν από την έκδοση αντιγράφου των αποφάσεων από το γραφείο του δικαστή, προκύπτει με σαφήνεια από το άρθρο 177, παράγραφος 3, του κανονισμού διαδικασίας των δικαστηρίων, κανονισμού εφαρμογής του προμνησθέντος νόμου ο οποίος εκδόθηκε από τον αρμόδιο Υπουργό Δικαιοσύνης δυνάμει της εξουσίας που του αναθέτει το άρθρο 76 του ίδιου νόμου⁶³. Εντούτοις, η ακριβής περιγραφή του συγκεκριμένου καθήκοντος δεν περιέχεται ούτε στον εν λόγω νόμο ούτε στον προμνησθέντα κανονισμό, όσον αφορά ειδικότερα την εξουσία αναστολής της καταχώρισης απόφασης δικαστικού σχηματισμού. Η σχετική αρμοδιότητα αντιστοιχεί σε δικαστική πρακτική ή ερείδεται, κατά την Κροατική Κυβέρνηση, σε εσωτερική δικαστική πράξη του δικαστηρίου.

⁶⁰ Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 2021, W.Ż. (Τμήμα εκτάκτου ελέγχου και δημοσίων υποθέσεων του Ανώτατου Δικαστηρίου – Διορισμός) (C-487/19, EU:C:2021:798, σκέψη 125 στην οποία γίνεται παραπομπή στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 1ης Δεκεμβρίου 2020, Ástráðsson κατά Ισλανδίας, CE:ECHR:2020:1201JUD002637418, § 227 και 232).

⁶¹ Απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Επανεξέταση Simpson κατά Συμβουλίου και ΗG κατά Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232, σκέψη 71).

⁶² Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψη 171).

⁶³ Σημείο 11 των παρατηρήσεων της Κροατικής Κυβέρνησης.

85. Υπενθυμίζεται, εντούτοις, ότι ρόλος του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή είναι να διασφαλίζει την παρακολούθηση της νομολογίας, να εντοπίζει τις παρεμφερείς υποθέσεις προκειμένου να τυγχάνουν ομοιόμορφης μεταχείρισης και, σε περίπτωση μη ομοιόμορφης μεταχείρισης, να ενημερώνει, ως απλή πράξη δικαστικής διοίκησης, τον πρόεδρο του τμήματος των δικαστών προκειμένου να συγκληθεί διάσκεψη και να διατυπωθεί, κατόπιν συζήτησης και ψηφοφορίας με πλειοψηφία, δεσμευτική νομική θέση. Ευλόγως κατά το χρονικό διάστημα που απαιτείται για τη διατύπωση της εν λόγω νομικής θέσης, η διαδικασία έκδοσης απόφασης αναστέλλεται.

86. Επιπλέον, η θέση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή πρέπει να συσχετιστεί με τους λόγους σύγκλησης της διάσκεψης του τμήματος οι οποίοι ανάγονται, κατά το άρθρο 40, παράγραφος 1, του νόμου περί οργάνωσης των δικαστηρίων, στην ύπαρξη ερμηνευτικών διαφορών μεταξύ τμημάτων, δικαστικών σχηματισμών ή δικαστών επί ζητημάτων σχετικών με την εφαρμογή του νόμου ή όταν δικαστικός σχηματισμός ή δικαστής τμήματος αποκλίνει από τη νομική θέση που έχει γίνει δεκτή στο παρελθόν. Η παρέμβαση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή συμβάλλει στη συνοχή και στην αποτελεσματικότητα ενός μηχανισμού ικανού να διασφαλίσει την ενότητα της νομολογίας του οικείου δικαστηρίου.

87. Υπό τις συνθήκες αυτές, η συγκεκριμένη παρέμβαση του αρμόδιου για την καταχώριση δικαστή στη διαδικασία έκδοσης απόφασης δεν μπορεί να συγκριθεί, όσον αφορά το περιεχόμενο της, με την παρέμβαση του τμήματος όσον αφορά το περιεχόμενο της δικαστικής πράξης με την οποία επιλύεται η διαφορά, φρονώ δε ότι, εν αντιθέσει προς τη δεύτερη, η πρώτη δεν καλύπτεται από την απαίτηση που περιέχεται στη φράση «που έχει συσταθεί νομίμως»⁶⁴.

3. Ενδιάμεσο συμπέρασμα

88. Για τους λόγους που προεκτέθηκαν, εκτιμώ ότι το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε μηχανισμό διασφάλισης της συνοχής της νομολογίας ενός δικαιοδοτικού οργάνου όπως ο επίμαχος στις υποθέσεις των κύριων δικών μηχανισμός. Φρονώ ότι το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από δύο παρατηρήσεις.

89. Πρώτον, υπογραμμίζεται ότι ούτε το άρθρο 2, ούτε το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ, ούτε οποιαδήποτε άλλη διάταξη του δικαίου της Ένωσης επιβάλλουν στα κράτη μέλη συγκεκριμένο συνταγματικό πρότυπο που να ρυθμίζει τις σχέσεις και την αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφόρων κρατικών εξουσιών, ιδίως όσον αφορά τον καθορισμό και την οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων τους, ή θεσμικό πρότυπο για την οργάνωση της δικαιοσύνης⁶⁵. Ο καθορισμός προτύπου για την οργάνωση της δικαιοσύνης, περιλαμβανομένης της διεξαγωγής του σταδίου της διάσκεψης, εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών τα οποία διαθέτουν ορισμένο περιθώριο εκτίμησης όσον αφορά τη διασφάλιση της εφαρμογής των αρχών του κράτους δικαίου⁶⁶, σε σχέση, μεταξύ άλλων, με τον συγκεκριασμό των απαιτήσεων ασφάλειας δικαίου που

⁶⁴ Είναι αξιοπρόσεκτο ότι, με την απόφαση της 26ης Μαρτίου 2020, Επανεξέταση Simpson κατά Συμβουλίου και ΗG κατά Επιτροπής (C-542/18 RX-II και C-543/18 RX-II, EU:C:2020:232), το Δικαστήριο έκρινε ότι οι πλημμέλειες που ενέχει η διαδικασία διορισμού δικαστή δεν στοιχειοθετούν παραβίαση της αρχής του νόμιμου δικαστή, η οποία αντιστοιχεί στην απαίτηση δικαστηρίου που έχει συσταθεί νομίμως, στο μέτρο που δεν συνιστούν παράβαση των θεμελιωδών κανόνων της εν λόγω διαδικασίας. Όπως υπογραμμίζει μια συγγραφέας, με τον τρόπο αυτό, το Δικαστήριο περιόρισε την εμβέλεια της προμνησθείσας απαίτησης (βλ. Dero-Bugny, D., «Le principe du juge légal en droit de l'Union européenne», *Journal du droit européen*, σ. 154, 2022).

⁶⁵ Πρβλ. απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, RS (Αποτελέσματα των αποφάσεων συνταγματικού δικαστηρίου) (C-430/21, EU:C:2022:99, σκέψεις 38 και 43).

⁶⁶ Απόφαση της 5ης Ιουνίου 2023, Επιτροπή κατά Πολωνίας (Ανεξαρτησία και ιδιωτική ζωή των δικαστών) (C-204/21, EU:C:2023:442).

εφαρμόζονται στα δευτεροβάθμια δικαστήρια και της ανεξαρτησίας των εν λόγω δικαστηρίων. Όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας M. Bobek, η νομολογία του Δικαστηρίου επιδιώκει να θέσει τις ελάχιστες απαιτήσεις προς τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται τα εθνικά συστήματα⁶⁷.

90. Το ΕΔΔΑ έχει διευκρινίσει, εξάλλου, ότι, σε χώρες όπου το δίκαιο αποτυπώνεται σε κώδικες, η οργάνωση του δικαστικού συστήματος δεν μπορεί να καταλείπεται στη διακριτική ευχέρεια των δικαστικών αρχών, στοιχείο το οποίο δεν αποκλείει, πάντως, την αναγνώριση σε αυτές ορισμένης εξουσίας ερμηνείας της σχετικής εθνικής νομοθεσίας. Εξάλλου, η μεταβίβαση εξουσιών σε ζητήματα που άπτονται της δικαστικής οργάνωσης είναι αποδεκτή στον βαθμό που η δυνατότητα αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο του εσωτερικού δικαίου του οικείου κράτους, περιλαμβανομένων των σχετικών διατάξεων του Συντάγματος⁶⁸.

91. Δεύτερον, είναι αληθές ότι από τη νομολογία του ΕΔΔΑ προκύπτει ότι οι απαιτήσεις της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης των πολιτών δεν κατοχυρώνουν κεκτημένο δικαίωμα σε πάγια νομολογία. Η εξέλιξη της νομολογίας δεν είναι αφ' εαυτής αντίθετη προς την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, καθότι η εγκατάλειψη κάθε δυναμικής και εξελικτικής προσέγγισης θα μπορούσε να παρεμποδίσει κάθε μεταρρύθμιση ή βελτίωση⁶⁹. Εν προκειμένω, όμως, φρονώ ότι ο επίμαχος μηχανισμός επιτυγχάνει έναν σχετικώς κατάλληλο συγκερασμό των εν λόγω απαιτήσεων και της ανάγκης προσαρμογής του δικαίου στις κοινωνικές εξελίξεις μέσω της προόδου της νομολογίας. Υπενθυμίζεται ότι οι νομικές θέσεις που γίνονται δεκτές κατά τη διάσκεψη των δικαστών των δευτεροβάθμιων δικαστηρίων δεν δεσμεύουν τα πρωτοβάθμια δικαστήρια, μπορούν να μην είναι σύμφωνες προς την προσέγγιση που έκανε δεκτή ο αρμόδιος για την καταχώριση δικαστής και δεν εμποδίζουν σε καμία περίπτωση το ανώτατο δικαστήριο να διαδραματίσει τον ρυθμιστικό ρόλο του κατά την εφαρμογή του εθνικού δικαίου, ενδεχομένως, αναιρώντας την απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου και μεταστρέφοντας τη νομολογία.

V. Πρόταση

92. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει παραδεκτές τις αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως που υπέβαλε το Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (εφετείο εμπορικών διαφορών, Κροατία), προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο αιτούν δικαστήριο ως εξής:

Το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ

έχει την έννοια ότι:

δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση και πρακτική οι οποίες προβλέπουν, κατά το στάδιο της διάσκεψης της δευτεροβάθμιας δίκης, σχετικά με διαφορά επί της οποίας ο επιληφθείς δικαστικός σχηματισμός εξέδωσε απόφαση:

- τη σύγκληση, από τον πρόεδρο του δικαστηρίου ή τον πρόεδρο ειδικευμένου τμήματος, σε σχέση με την εν λόγω απόφαση και σε περίπτωση που διακυβεύεται ή θίγεται η συνοχή της

⁶⁷ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Bobek στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Asociația «Forumul Judecătorilor din România» κ.λπ. (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19 και C-355/19, EU:C:2020:746, σημείο 230).

⁶⁸ Απόφαση του ΕΔΔΑ της 28ης Απριλίου 2009, Savino κ.λπ. κατά Ιταλίας (CE:ECHR:2009:0428JUD001721405, § 94), η οποία μνημονεύεται στην απόφαση Επιτροπή κατά Πολωνίας (σκέψη 168).

⁶⁹ Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 18ης Δεκεμβρίου 2008, Unédic κατά Γαλλίας (CE:ECHR:2008:1218JUD002015304, § 74), της 29ης Νοεμβρίου 2016, Ελληνοκαθολική ενορία Lupeni και λοιποί κατά Ρουμανίας (CE:ECHR:2016:1129JUD007694311, § 116), και της 20ής Οκτωβρίου 2011, Nejdett Sahin και Perihan Sahin (CE:ECHR:2011:1020JUD001327905, § 58).

νομολογίας του δικαστηρίου, δικαστικού σχηματισμού ευρείας σύνθεσης με σκοπό τη διατύπωση, κατά πλειοψηφία, νομικής θέσης όσον αφορά τη γενική και αφηρημένη ερμηνεία του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου, που αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεως από τους διαδίκους, την οποία ο αρχικώς επιληφθείς δικαστικός σχηματισμός οφείλει να λάβει υπόψη για την επίλυση της διαφοράς επί της ουσίας·

- την ενημέρωση του προέδρου του δικαστηρίου ή του προέδρου ειδικευμένου τμήματος, από δικαστή επιφορτισμένο με την παρακολούθηση της νομολογίας του δικαστηρίου, σχετικά με περίπτωση στην οποία διακυβεύεται ή θίγεται η συνοχή της εν λόγω νομολογίας, λόγω της διατήρησης της αρχικής απόφασής του από τον επιληφθέντα δικαστικό σχηματισμό, και, εν αναμονή της διατύπωσης της προμνησθείσας νομικής θέσης, την αναστολή της έκδοσης της απόφασης του εν λόγω δικαστικού σχηματισμού επί της διαφοράς και της επίδοσής της στους διαδίκους.